

**YAŞLI KADIN OLMAK:
PSİKO-SOSYOLOJİK KURAMLAR ÇERÇEVESİNDE YAŞLILIK
VE KADIN - ISPARTA HUZUREVİ ÖRNEĞİ-***

Adem EFE
Mücahit AYDEMİR*****

Öz

Bu çalışma huzurevlerinde kalan yaşlı kadınların, psiko-sosyolojik teoriler bağlamında, mevcut ve olası problemlerini ve genel olarak yaşlı kadın olmak nosyonunun içeriğini ve hatlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın metodolojik boyutu, Isparta Huzurevi'nde kalan yaşlı kadınlarla, belirli aralıklarla yapılmış ve yarı yapılandırılmış bire bir mülakat tekniğini içermektedir. Çalışmanın bulguları tutarlı ve anlamlı bağlamlar dâhilinde sınıflandırılmış ve gerekli yerlerde doğrudan katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir. Çalışmanın sonucunda, huzurevinde kalan yaşlı kadınların psikolojik ve sosyolojik nedenlerden kaynaklanan sorunlarının olduğu saptanmıştır. Genel anlamda, yaşanan sorunların geleneksel toplumlardaki genç ve yetişkin kadınların yaşadıkları ile paralellik gösterdiği ya da nedenlerinin doğrudan yaşamlarının o dönemleri olduğu kanısına ulaşılmıştır. Bu noktada yalnızca toplum temelli ve köklü çözüm önerilerinin yaşlı kadın sorunlarını çözmeye başarılı olabileceği ve ayrıca daha fazla akademik çalışmanın onların sorunlarını belirlemek ve onlara daha iyi yaşam koşullarını sağlamak adına yürütülmesinin önemine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Kadın Olmak, Problemler, Huzurevleri, Psiko-sosyal Teoriler

---

* Bu makale, 2-3 Mayıs 2014 tarihinde Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından düzenlenen Kadın ve Aile Sorunları Sempozyumu'nda sunulan bildirinin revize edilmiş halinden oluşmuştur.

** Doç. Dr.; Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.; e-posta: ademefe@sdu.edu.tr

*** Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi.

Being an Old Woman: Old-age and Women within the Frame of Psycho-sociological Theories: The Example of Isparta Old Age Asylum

Abstract

This study aimed at determining the current and possible problems of elderly women who stay in official old age eventide home and trying to outline the aspects of being old women within the context of psycho-sociological theories. The methodological framework of this study includes one and one interviews with the attendants. In this respect, having met with the interviewees several times intermittently, the outcomes of this study were determined and classified contextually. The findings of this study suggest that elderly women in official old age asylums are suffering from some psychological and sociological problems such as; loneliness and the sense of inadequacy and being excluded the ongoing social processes or not having enough social care and wages and so forth. At the end of the study, it is definitely acknowledged that the problems that the interviewees are facing are mostly in parallel with those young and adult women are dealing with in a traditional society. At this point, as a way of solution, this study suggests that society-based approaches should be applied and more and more inter-discipliner studies must be carried out in order to delve into their problems and find the best way to grant them with better life conditions psychologically, financially and sociologically.

Key Words: Elderly, Being a woman, Problems, Eventide home, Psycho-sociological theories

Giriş

Kavramsal olarak “yaş”; canlının doğum anından itibaren, “içinde bulunduğu/bulunacağı ana” kadar olan süreyi birimsel olarak ifade etmeye yararken, “yaşlanma” kavramı; bireylerde, yaşamda deneyimlenen süreye bağlı olarak görülen; biyolojik, psikolojik ve sosyolojik anlamda yapısal/fonksiyonel değişiklik ve bozulma süreçlerine işaret eder. Bu bağlamda yaşlılık da, yaşlanma sürecinin neticesinde, bireylerin bazı fiziksel ve ruhsal güç ve özelliklerinin tekrar geri kazanamamak üzere, kaybetmesi şeklinde tanımlanabilir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010: 16-17).

Yaşlılık, gençlik ve yetişkinlik gibi doğal ve kaçınılmaz bir süreçtir. Bu anlamda yaşayan ve yaşayacak olan her canlı, yaşlılık sürecine girer. Yaşlılık temelde, yaşa bağlı olarak biyolojik bir süreç çerçevesinde gelişmesine rağmen, yaşlanma sürecinin psikolojik ve toplumsal tezahürleri de bulunmaktadır. Bu anlamda yaşlılıkla ilgili bilimsel çalışmalarda; yaşlanma sürecinin fiziksel/biyolojik belirtilerinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaya çalışan biyolojik kuramlar ve yaşlılığın toplumsal ve psikolojik boyutlarına yoğunlaşan, toplumsal kuramlar olmak üzere iki yaklaşım bulunur (Kaygusuz, 2008: 218-228).

Bu çalışmada yukarıda anlatılan psiko-sosyolojik kuramlar çerçevesinde Isparta Huzurevi'nde bulunan kadınlarla birebir yapılan derinlemesine mülakatlar değerlendirilmiş ve diğer çalışmalarla harmonize edilmiştir.

1. Kuramsal Çerçeve

Yaşlılığı toplumsal açıdan inceleyen yaklaşımların süreci psikolojik ve sosyolojik olarak ikiye ayırdıklarını söylemek mümkündür. Bu anlamda psikolojik yaklaşımlar, genellikle, yaşlanma sürecine bağlı olarak bireylerde gözlemlenen düşünce ve davranış değişimine odaklanır. Sosyolojik yaklaşımlar ise, yaşlanma süreci ile birlikte yaşlıların toplumsal rol ve statülerinin farklılaşmasına, çevresel etmenlerle ve diğer sosyal kurum ve süreçlerle karşılıklı ilişkisini inceler. Psiko-sosyolojik kuramlarla ilgili olarak literatürde çok çeşitli tanımlamalar olmasına rağmen üç temel kuramdan söz edilmektedir: Kopma kuramı, etkinlik kuramı ve süreklilik kuramı (Durak, 2012: 278).

1.1. Kopma Kuramı

Kopma kuramı (Disengagement Theory), literatürde, İlişki Kesme Kuramı, Geri Çekilme Kuramı gibi farklı isimlendirmeler şeklinde bulunabilir. Yaşlılığın psikolojik ve sosyal görünüşlerinden yola çıkarak, yaşlılığı açıklamak üzere, 1961 yılında Elaine Cumming ve William Henry tarafından geliştirilmiştir (Kaygusuz, 2008: 231; Durak, 2012: 278). Kopma kuramı, yaşlılık sürecinin başlaması ile birlikte yaşlanan bireylerin kendilerini toplumsal hayattan ve sosyal süreçlerden geri çektikleri, sosyalleşmenin yerine içine kapanmayı tercih ettikleri öngörülerini içerir. Kuramın öngördüğü kopma işlemi, sadece bazı sosyal etkinlikleri yapmama olarak kısmen kopma şeklinde görülebilirken, sosyal süreçlerden hepsinden yüz çevirme, tamamen içe kapanma olarak da görülebilir. Kopma kuramına göre; yaşlıların toplumsal süreçlerden kopmaları, toplumsal baskılar sebebiyle ya da yaşlıların kendileri tarafından başlatılır. Sürecin devamında yaşlı birey kendisini geri çekerken, toplumsal süreçlerin de onu geriye iteceği belirtilir (Durak, 2008: 278).

Kopma kuramcıları, yaşlıların özellikle modern yaşamın içerisindeki işlevlerinin giderek azalması dolayısıyla, onların toplum tarafından "itilmesinin" yani bir çeşit geri çekilme ve içine kapanma sürecine zorlanmasının, toplumsal sürecin sürekliliği için işlevsel olduğu görüşündedirler. Bu anlamda kopma kuramcılarına göre, yaşlanan birey sosyal statü ve sosyal rollerinin birçoğunu kaybetmekte ve bu noktadan sonra toplumun diğer birey, grup ve kurumları arasındaki bağ minimuma inmektedir. Gündelik sosyal yaşam artık yaşlı bireyin ilgisini çekmemektedir. Kendilerine yaşlanan bireylerin dini uğraşlarında görülen yoğunlaşmayı, ölüm korkusunun yanı sıra, bir kopma süreci sonucu, gündelik sosyal hayattan geri çekilip, dine meyletmesiyle açıklar (Durak, 2012: 279).

Bu kuramcılara göre yaşlı bireyin kendini toplumdaki soyutlaması, hem kendisi için huzurlu, müreffeh bir ortam yaratacak hem de toplumsal sistemin sürekliliğine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda kopma kuramı teorisyenlerinin, yaşlıların –huzurevleri gibi- kurumsal bakım hizmetleri verilen yerlerde barınıp, yaşamlarını devam ettirmeleri gerektiğini savundukları belirtilir (Durak, 2012: 279).

Belirtildiği üzere, kopma kuramı, yaşlılık olgusunun toplumsal görünümüne işlevselci bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. Yaşlılık sürecinde, yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerde daha az işlevsel bir konumda kaldıkları için ya kendilerini toplumsal alanın dışına çektiklerini ya da toplumsal grup ve süreçlerin onları çekilmeye mecbur bıraktığını -mecbur bırakması gerektiğini- iddia eder. Bu noktada kopma kuramı teorisyenlerinin yaşlanma ile birlikte toplumdaki izolasyonunun kaçınılmaz olduğu öngörüsü yaygın bir şekilde eleştirilmiştir. Bu bağlamda kişisel özelliklere, karakterlere ve sosyal yapılar, kültürel dinamiklere göre, yaşlı bireylerin toplumsal yaşama aktif olarak katılabileceği belirtilmiştir. Bu kuram, etik olarak da eleştirilmekle beraber, kopma kuramı teorisyenlerinin belirttiği, toplumdaki izole olma durumunda yaşlıların daha refah ve huzurlu olacağı kanısı da eleştirilmiş, aksi yönde bulguların olduğu belirtilmiştir (Kaygusuz, 2008: 233).

1.2. Etkinlik Kuramı

Psiko-sosyolojik kuramlardan bir diğeri olan etkinlik kuramı, (Activity Theory) sosyolog Havighurst ve arkadaşları tarafından kopma kuramına tepki olarak ileri sürülmüştür. Bu kurama göre bireylerin benlik algısı sosyal rollerinde yaşadıkları yaşam doyumlarıyla ilintilidir ve yaşlılık ile birlikte bireylerin sosyal rollerinin tamamını bırakma, geri çekilme ve kopma eğilimi içerisine girmelerine gerek yoktur. Tam aksine etkinlik kuramına göre yaşlanan bireyler yaşlılık ile beraber sosyal rollerini revize edip farklı rollerde sürdürmeli, sosyal ve kültürel etkinlikler içinde olmalı ve yaşamdan zevk almalıdırlar. Etkinlik kuramcılarının göre yaşlı bireylerin özellikle yaşla birlikte ortaya çıkan fiziksel dezavantajlarından ötürü her aktiviteyi yapamayacağı gerçeği, hiçbir aktiviteyi yapamayacağı anlamına gelmez. Farklı türlerde aktiviteleri, yaşlıların rahatlıkla yapabileceğini belirten Etkinlik kuramcılarının sosyal hayattan soyutlanmamış bir yaşlılığın hem yaşlılar hem de toplumsal yapı tarafından olumlu ve sağlıklı olacağını belirtirler. Ancak yaşlıların kendilerine uygun aktivitelere pratikte ne derece ulaşabildiği de literatürde tartışma konusudur. Etkinlik kuramına en büyük eleştiri de bu bağlamda yapılmaktadır. Eleştirenlere göre yaşlıların birçoğu, Etkinlik kuramcılarının tasvir ettiği hayata ulaşamadıkları, aktiviteleri gerçekleştiremedikleri için kopma, geri çekilme, içine kapanma sürecine girmektedirler (Kaygusuz, 2008: 235).

1.3. Süreklilik Kuramı

Yaşlılık olgusuna yönelik psiko-sosyolojik kuramlardan sonuncusu Süreklilik Kuramı'dır. Atchley, tarafından geliştirilen süreklilik kuramı bireylerin yetişkinlik ve yaşlılık süreçlerindeki karakteristik özelliklerine odaklanır. Bu anlamda süreklilik kuramı teorisyenlerine göre, yaşlanan birey, yetişkinlik dönemindeki alışkanlıklarını, sosyal tercihlerini, zorluklarla başa çıkma yollarını, bireysel özelliklerini olduğu gibi yaşlılık sürecine taşır. Kuramcılara göre, bireylerin yetişkinlik dönemindeki bireysel özellikleri hayatları boyunca süreklilik arz eder. Bu bağlamda içe kapanma, sosyallik, saldırganlık, duygusallık gibi yapısal özellikler yaşlılık süresince devam eder ve bireyin yaşlanma sürecini de şekillendirir. Süreklilik kuramının, kopma ve aktivite kuramlara nazaran, empirik açıdan daha destek gören bir kuram olduğu belirtilir (Durak, 2012: 281).

Genel olarak sosyal gerontoloji alanındaki kuramlara bakılacak olursa süreklilik kuramının bireylerin karakteristik özelliklerini, davranış kalıplarını yetişkinlik dönemlerinde edindiklerini ve yaşlılık döneminde de bu özelliklerini devam ettirme eğiliminde olduklarını varsaydığı görülür. Kopma kuramı ise yaşlanan bireylerin toplumdaki ve sosyal süreçlerden izole edilmesinin hem toplumsal sistemin devamlılığı, hem de yaşlanan bireylerin geriye kalan günlerini huzurlu, refah dolu bir şekilde geçireceği şeklinde bir işlevi olduğunu öngörür. Buna karşılık etkinlik kuramcıları ise; bireylerin toplumsal hayattan kopmalarının ve geri çekilmelerinin yaşlanan bireylerde kopma kuramı teorisyenlerinin öngördüğü şekilde huzur değil, aksine huzursuzluk ve yalnızlık gibi sorunları yarattığı kanaatindedirler. Dolayısıyla kopma ve etkinlik kuramlarının, bireylerin yaşlılık dönemlerinde yaşadıkları sorunların çözümleri üzerine birbirlerinin zıddına görüşler sunmalarına rağmen her ikisinin de yaşlılık dönemi sorunlarına üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız, bir toplumsal cinsiyet olarak kadın cinsiyetinin ve ona yüklenen rollerin, yaşlılık süresine geçiş ve yaşlılık süreci boyunca görünümünü analiz etmeye odaklanır. Bu bağlamda, toplumsal yapımızda kadın ve kadına yönelik eylemler sorunsalının artan bir şekilde görünür hale gelmesinin yanı sıra yaşlılık sürecinin bizzat kendisinin görünümü araştırmanın gereğini oluşturur.

Dolayısıyla çalışmamız; toplumsal yapıdaki kadın sorunlarına, yaşlılık sürecinde meydana gelen sorunların eklenmesi ve bu algıların huzurevi gibi kurumsal bakım hizmeti veren ve tamamını yaşlıların oluşturduğu mekânlar bağlamında değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Araştırmamız kapsamında, veriler nitel yöntem kullanılarak elde edilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilimlerde niteliksel veri toplama yöntemleri,

insan deneyimlerine ilişkin bilimsel verilerin bireylerin sözlü ya da yazılı anlatımlarından elde etmeyi amaçlar (Punch, 2005: 165). Dolayısıyla araştırmamızda, huzur evinde kalan yaşlı kadın deneyimlerine odaklanmış ve bu bağlamda nitel veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmamız kapsamında, nitel veri toplama tekniklerinden “yapılandırılmamış gözlem” tekniği kullanılmıştır. Yapılandırılmamış gözlem tekniği gereğince, araştırmacı herhangi bir veri toplama altyapısı hazırlamadan, doğal ve açık uçlu bir şekilde gözlem yapar. Ancak gözlem ve görüşmelerden katılımcıların olumsuz olarak etkilememesi gereklidir (Punch, 2005: 175-176). Bu bağlamda araştırmacı çalışmasını huzur evinde kalan yaşlı kadınların oluşturduğu örneklem grubu üzerinde, onları yönlendirmeden ve teşvik etmeden tamamıyla kaçınarak, katılımcılarla sohbet ve ziyaret ortamında gerçekleştirmiştir.

2.1. Araştırmanın Problemi

1.Yaşlı kadınlar; tarihsel süreç içerisinde aile yapısında görünen değişimlerden, emeklilik süreçlerinden, eşler arasında yaşanan sorunlardan, medeni durumlarının değişmesinden (dul kalma vs.) nasıl etkilenmektedirler?

2.Yaşlı kadınlar, yalnızlık duygusu hissetmekte midirler?

3.Yaşlı kadınların, huzurevi algıları nasıldır?

4.Yaşlı kadınların bedensel ve ruh sağlıklarının düzeyi ile intihar ve yas tutma davranışları ve ölüm algıları nasıldır?

2.2. Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmamızın evrenini yaşlı kadınlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmamız için; Isparta Huzurevi’nde kalan 19 yaşlı kadının tamamı örneklem grubu olarak seçilmiş, kendileri ile farklı zamanlarda yapılandırılmamış gözlem ve mülakat yapılmıştır. Örneklem grubu ile görüşme huzurevi yetkilerinin onayı ile önceden randevu alınarak, bizzat örneklem grubunun yaşam alanlarında, bahçede ve değişik yerlerde yapılmıştır.

Katılımcılarımıza mülakat konusunda herhangi bir baskı, yönlendirme yapılmamış olup, mülakat süreci yapılandırılmamış gözlem olduğu için hasbihal şeklinde geçmiştir. Ayrıca araştırmacı huzurevinin fiziksel koşullarını, diğer yaşlıların durumunu ve çalışanları da gözlem yapma imkânı bulmuştur.

3. Kavramsal Çerçeve

Sosyolojik olarak, huzurevleri bağlamında kadın yaşlılığı görünümünün tahlil edilebilmesi için; kadın ve kadın yaşlılığının, huzurevlerinin ve tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapıda yaşlılığın değişen konumlarının analiz edilmesi gerekmektedir. Çalışmamızın bu kısmında, örneklem grubumuzu da

çerçevelemeye yarayacak şekilde, modernleşme sürecinde yaşlılığın değişen konumu, huzurevleri ve kadın yaşlılığı başlıkları kavramsallaştırılacaktır.

3.1. Modernleşme ve Yaşlılık

Yaşlılık sürecinin değişken ve devingen bir karakteri olduğu, bireysel ve kültürel etmenlerin yaşlılık sürecini farklı şekilde şekillendirdiğine değinilmişti. Buna bağlı olarak yaşlılık sorunları da bireysel, kültürel ve tarihsel dinamikler bağlamında değişiklikler arz edebilmektedir. Bu bağlamda, yaşlılık sorunları tarihsel olarak analiz edildiğinde yaşlılığın geleneksel toplumlardaki psiko-sosyolojik sonuçlarının modern toplumlardaki görünümünden farklılık arz ettiği görülür.

Yaşlılığın 16. ve 17. yüzyıllarda herhangi bir yaş limiti konulmadan, bedensel güç kaybına işaret ettiği ve toplumsal yapıya göre genellikle dini ve ahlaki ilkeler doğrultusunda saygı duyulan bir karakter olduğu belirtilir. Belirtilen yüzyıllarda yaşlıların yetişkinler ve gençlerle aynı haklara sahip olduğu, herhangi bir kısıtlama ya da ayrımcılığa uğramadıkları, Antik Çağ'dan 17. yüzyıla kadar yaşlılığın saygı değer görüntüsünü koruduğu belirtilir (Tufan, 2002: 19-20).

Ancak endüstrileşme hareketleri ve Aydınlanma döneminden sonra yaşlılığın toplum içindeki görünürlüğü değişmiştir. Bu dönemden itibaren dini ve ahlaki duyguların yerini pozitif eğilimlere bırakmasıyla, yaşlılığın önceki saygınlık değeri sarsılmıştır. Ardından, modern tıbbın gelişmesi ve özellikle epidemik hastalıkların tedavisi insan yaşamını uzatmış, dahası ölümsüzlüğe ulaşılabilirliğine olan inancı arttırmıştır. Ayrıca geleneksel yapıda işgücü ve paylaşım için gerekli olan “çok sayıda çocuğa sahip olma” modern toplumla birlikte değersizleşmiş, fazla çocuk fazla masraf olarak algılanmış, yaşlılar ise sistem içerisinde katkısı bulunmayan, gruplar olarak görülmüştür (Tufan, 2002: 58-62).

Bu bağlamda, Tufan'a göre toplumsal yapının modernleşme temelli olarak değişmesi yaşlı insanlar üzerinde üç farklı şekilde etki oluşturur. İlk olarak modernleşme ile birlikte normal yaşama süresinde meydana gelen artış modern yaşlı bireyi geleneksel toplumsal yapının yaşlı bireylerinden ayırır. Bu ayrım yazara göre, modernleşme sürecinin teknolojik ve tıbbi olanakları artırmasıyla ortalama yaşam sürelerinin gözle görülür oranda artmasıdır.

İkinci olarak, toplumsal yapının değişmesi sonucu kritik yaşam olaylarının yön değiştirmesine rastlanır. Bu bağlamda, yazara göre emekli olma ve meslek hayatından ayrılış gibi bireysel ve sosyal anlamda kritik olaylar, modernleşme süreci ile birlikte değişime uğrayan olgulardan bir tanesidir. Yazara göre, eskiden insanlar mesleklerini neredeyse ömür boyu icra ederler ve emeklilik veya mesleği bırakma gibi olgulara ancak çok zor durumlarda başvurulurdu.

Günümüzde ise belirli bir yaştan sonra insanlar emekli olmakta, iş yaşamından bazen de sosyal yaşamdan ayrılmaktadırlar. Son olarak geleneksel toplumdaki görünümünden farklı olarak günümüz toplumunda yaşlı bireylerin sosyal rollerinin değişmesi sonucu toplumsal yaşamdan tümüyle izole edilir hale gelirler. Bu durum onlara karşı bir tür “yaşlılık bariyerleri” oluşturmaktadır (Tufan, 2003: 95, 96).

3.2. Kadın Yaşlılığı

Kadın yaşlılığı konusu, sosyal gerontoloji ve sosyoloji literatüründe gereken ilgiyi henüz toplayamamıştır. Ancak yaşlılık olgusunun modernleşme temelinde evriminin, en net görünümünden biri kadınların yaşlılığı üzerine olduğu görülür. Bu bağlamda, geleneksel toplum yapısındaki “yaşlı kadınlar” ile günümüz modern toplum yapısındaki “yaşlı kadınların” hem yapısal hem de işlevsel olarak farklılaştığı, ayrıca tarihsel süreç itibarıyla “yaşlı kadınlar” a yönelik toplumsal algının da değiştiği yönünde görüşler bulunur. Bu görüşü savunanlara göre, yaşlı kadınların sosyal değeri azalmış, yaşlı toplumsal cinsiyet rolleri değersizleşip üyelerini sosyal yaşamdan soyutlayan mekanizmalar haline gelmiştir (Tufan, 2007: 100).

Yaşlılıkta toplumsal cinsiyete bağlı sorunlar, ülkemiz gibi cinsiyet rollerinin keskin farklılıklar arz ettiği toplumlarda önemli konumdadır. Özellikle “kadın yaşlılığı” ya da “yaşlılığın kadinsallaşması (Canatan, 2012: 384) başlığı altında incelenen konu bize problemin boyutlarını anlatmaktadır. Bu bağlamda Tufan’a göre, yaşlılıkta bezginlik ve çeşitli korku durumlarına kadınlarda erkeklerden daha çok rastlanır. Günümüz kadın yaşlılarının birçoğunun, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde eğitim ve meslek hayatına çok az dâhil olmalarından dolayı okuryazarlık oranlarının düşük olduğu, dolayısıyla yaşlılıkta kendini ifade edebilme, ihtiyaçlarını karşılayabilme zorlukları yaşadıkları, bu durumun kendilerini güvensiz, huzursuz ve korku içinde hissetmelerine neden olduğu belirtilir (Tufan, 2003: 23).

Geleneksel toplum yapısında erkeğin “evin reisi” olarak konumlandırılışı ve bu sebeple tüm karar süreçlerinde tek merciin erkek oluşu, kadının toplumsal hayatta ideal deneyimlerine yaşamasına engel olmuş yaşlandığında veya dul kaldığında kendi hayatını idame ettirebilecek asgari düzeyde ihtiyaçlarını (elektrik, su borcu ödeme, pazar alışverişi yapma vb gibi) karşılama imkânına sahip olamaz gele getirmiştir. Geniş aile düzeninin de kırılmasıyla, çocuklarından ve akrabalarından da yeterli desteği alamaya_alamayan yaşlı kadın, toplumsal hayattan mecburen soyutlanmak zorunda kalmıştır. Bu durum huzurevinde kalan örneklem grubuyla yaptığımız mülakatlarda da fark edilmiştir. “Allah kimseye muhtaç etmesin” gibi sık sık kullanılan deyimlerden de anlaşıldığı üzere bu nokta üzerinde örneklem grubunun özel hassasiyeti olduğu gözlenmiştir.

Kadınlarda yaşlılık dönemlerinde sosyal rol kaybı gözlemlense de yeni/farklı sosyal rol ve görevleri ifa ettikleri de görülmüştür. Özellikle yetişkinlik ve erken yaşlılık döneminde kadınların gayri resmi olarak yaşlı bakımını yapan bireyler haline geldiği görülür. Bu anlamda yaşlı, kronik ağır hasta ya da yatağa bağımlı olanların bakım hizmetlerinin; özellikle eşleri veya yakın akrabaları olan kendilerine göre daha iyi durumdaki kadınlar tarafından yapılması yaygındır. Bunun yanında, kurumsal hizmetlerin haricinde aile içinde yaşlı bakımının da genellikle erkeklerin iş hayatına katılımı nedeniyle, kadınlar tarafından yapıldığını gözlemlenmektedir.

Büyükanne rolünün modern toplumda işlevsel olarak değer kaybettiği, sadece sembolik ve saygı duyulması gereken bir karakter olduğuna değinilmişti. Ancak tıpkı yaşlılara bakım hizmeti örneğinde olduğu gibi büyükannelerin farklı formlarda yeniden fonksiyonel sosyal rollere sahip olmaya başladığı da bir gerçektir. Bu konuda literatürlerde herhangi bir niceliksel veri olmamasına rağmen büyükannelerin genellikle çocuklarının bebeklerine bakım hizmeti verdiği gözlenmiştir.

Bu bağlamda ülkemizde, özellikle son yıllarda kadınların iş yaşamına katılması evli çiftlerin çocuklarının bakımını bir sorunsal haline getirdiği görülür. Kadının gün boyu vaktinin çoğunu çalıştığı iş yerinde geçirmesi çocuğa bakım hizmeti verememesine neden olmuş, bunun sonucunda da aileler farklı yöntemlere yönelmiştir. Bu bağlamda bazı durumlarda maddi yük getirmesi nedeniyle, bazı durumlarda da güvensizlik gibi sebeplerle ailelerin çocuklarını bakıcılık hizmeti veren kurumlara ya da kişilere emanet etmediği görülmektedir. Çocukların büyükanneler tarafından büyütülüp yetiştirilmesi giderek yaygınlaşan bir olgudur. Özellikle statü olarak orta ve ortanın üstü sınıftan ailelerde gündüz ebeveynlerin çalışması dolayısıyla evde babaanne veya anneannenin kalıp çocuğa baktığı, bazı durumlarda da bakım işinin nöbetleşe gerçekleştirildiği görülür.

Toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda oluşan bu yeni sosyal kurum hem çocuğun sağlıklı ve güvenilir yetişmesini sağlar, hem de yaşlı kadınlara yeni işlevsel roller verip onları yalnızlıktan kurtarırken izole edilmekten de alıkoyar. Böylece toplumsal yapının bakıma muhtaç iki grubunun birbiriyle ilişkilendirilip “mutual yarar” diyebileceğimiz bir temelde işleyen, doğal kreş olarak adlandırılan yeni bir sosyal kurum günümüzde görünür hale gelmiş, bu şekilde evde çocuk hizmeti veren yaşlı kadınlara prim ya da maaş verilmesi ekonomist ve bürokratlar tarafından tartışılmaya başlanmıştır.

3.3. Huzurevleri

Türkiye’de yaşlılara yönelik kurumsal bakım hizmetleri Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nce yönetilmektedir. Bu bağlamda Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

engelli ve yaşlılara yönelik kurumsal hizmet veren kuruluşları denetler, usul ve standartlarını belirler.

Türkiye’de huzurevlerinin türleri, mülkiyet bağlamında değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye’de huzurevleri; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı huzurevleri, diğer bakanlıklara bağlı huzurevleri, belediyelere ait huzurevleri, dernek ve vakıflara ait huzurevleri, azınlıklara ait huzurevleri, özel huzurevleri şeklinde altı başlıkta toplanmaktadır. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü verilerine göre; Türkiye’de huzurevlerinin %44,7’sini özel şirketlere ait huzurevleri oluştururken, %36’sını Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na ait huzurevleri oluşturur. Kurumlarda bakım hizmeti verilen yaşlıların ise %54’ünü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na ait huzurevlerinde kaldığı görülür. Dolayısıyla, özel şirketlere ait huzurevlerinin sayıca fazla, hizmet verilen yaşlı sayısı bakımından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na ait huzurevlerinin daha kalabalık olduğu sonucuna ulaşılır. Ancak yine aynı verilere göre Türkiye’de yaşlılara bakım hizmeti veren tüm kuruluşların kapasitelerinin % 8 olduğu görülür.

Dolayısıyla bu veriler Türkiye’de yaşlılara yönelik uzun süreli bakım hizmetlerine kurumsal/toplumsal hizmet veren mekanizmalar aracılığıyla çözülmesi gereken sosyal bir sorun olarak değil, daha çok aile içinde çözülmesi gereken bir olay_olarak yaklaşıldığı (Kumtepe, Özgüney ve diğ, 2013: 12) tezini doğrulamaktadır.

3.3.1. Isparta Huzur Evi

Edindiğimiz bilgilere göre; Isparta Huzurevi ilk olarak 1972 yılında hizmete başlar. 1975 yılında Isparta Huzurevi Derneği ve 1977 yılında da Isparta Huzurevi Vakfı kurulur.¹ Bu güne kadar sivil toplum kuruluşu hüviyetinde faaliyetlerini aralıksız sürdürür. Vakfın amacı ücretini veremeyecek derecede fakir ama öz bakımını yapacak kudrette olanlara, kimsesi bulunmayan yaşlılara, güçsüzlere, kimsesizlere ve varidatlı ama bakımını üstlenecek kimsesi

¹ Kurumun <http://www.ispartahuzurevi.gov.tr> web sayfasında şu bilgiler yer almaktadır: “1972 yılında yaşlı, kimsesiz, bakıma muhtaç vatandaşlarımızın iâşe, bakım ve barındırma, tedavileri gayesiyle O dönemin Belediye Başkanı, Müftüsü, Esnafı, İş Adamları, kısacası şehrin ileri gelenlerinden bir kısmının önderliğinde gönüllü olarak başlayan hizmet, bugün 37 yılını doldurmuştur. 14.09.1975’te kurulan Huzurevi Derneğini, 31.05.1977’de 39 kişiyle kurulan Isparta Huzurevi Yardımlaşma Vakfı izlemiş, Isparta Belediyesi ve hayırsever vatandaşlarımızın işbirliği ile yapılan yeni binasına 1982 yılında taşınmıştır. 27 yıldır da bu kutsal hizmet yeni binasında aynı heyecanla sürdürülmektedir. Bu hususta Ispartalı hemşehrilerimizin yardımseverlik duygularından ve inançlarından güç alıyoruz. Ayrıca; düzenledikleri sosyal faaliyetler sonucu elde ettikleri gelir ve bağışlarla Huzurevimizi destekleyen Gönüllüler Grubunun da katkılarını belirtmeliyiz.

olmayanlara tedavi, bakım, iaşe ve barınma iş ve işlemlerini üstlenmek olarak bildirilmektedir.²

Isparta Huzurevi ilk olarak eski Orduevi binasında faaliyet göstermeye başlar. 1982 yılında Kirazlıdere yolu üzerinde bir kısmı hazineye ait olan ve mülkiyetinin yarısı Isparta Belediyesi'ne ve yarısının da Isparta Huzurevi'ne ait olmak üzere toplam 5760 metrekare olan yeni çalışma alanına taşınır ve günümüze kadar faaliyetlerini bu alan üzerinde sürdürür. 4 kattan oluşan huzurevi binası, iyi durumda olup, şu an itibarıyla 28 erkek, 19 kadın olmak üzere toplam 47 yaşlıya bakım hizmeti vermektedir. Ancak huzurevinin mevcudunun, ölümler, huzurevinden ayrılmalar –ki bu ayrılmaların bir kısmının yaz aylarında çıkıp, kış aylarında tekrar huzurevine katılma gibi dönemlik olduğu belirtilmiştir- yeni katılımlar gibi nedenlerden ötürü sürekli değişiklik gösterdiği, huzurevi çalışanlarınca tarafımıza belirtilmiştir.

Binanın iç donanımlarının bir kısmı –özellikle boş olan 4. Kat- hayırsever vatandaşlar tarafından yaptırılmıştır. Bu anlamda huzurevi girişindeki panoda ve odaların girişlerinde katkı sağlayan hayırsever vatandaşların isimleri yazılıdır. Odalar, tahminimize göre 10-15 metrekare civarında olup, her odada pencere bulunmaktadır. Her odada iki kişi kalmaktadır. Odaların içerisinde ikişer adet sandalye, çekyat ve komodin, bir adet sehpa, bir adet masa ve televizyon bulunmaktadır. Her odada, tuvalet ve banyo bulunmakta olup, odaların zemini içerisini açık bırakmayacak şekilde halı ile kaplıdır. Huzurevi binasının ısıtma sistemi kaloriferlidir ve her odada birer kalorifer peteği bulunmaktadır.

Huzurevinin her katında, birer görevli odası vardır ve stajyer ya da normal görevlilerin oralarda buldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca katlarda odaların haricinde, kanepeler ve koltuklarla döşeli bir salonun olduğu, genellikle kadınların bu salonda birbirleri ile sohbet ettikleri, erkeklerin ise özellikle güzel havalarda dışarıda dolaşmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Kadın ve erkek katları ayrı olup karışmaları titizlikle önlenmektedir. Haftalık banyo gününde binada bulunan umumi hamamda görevliler nezaretinde ve onların yardımlarıyla

---

² Aynı yerde vizyon olarak şu ifadeler yer alır: “14.09.1975'te kurulan Huzurevi Derneğini, 31.05.1977'de 39 kişiyle kurulan Isparta Huzurevi Yardımlaşma Vakfı izlemiştir. Huzurevi Vakfı, Isparta Belediyesi, Huzurevi Derneği ve hayırsever vatandaşlarımızın işbirliği ile yapılan yeni binasına 1982 yılında taşınmıştır. 28 yıldır da bu hizmet yeni binasında aynı heyecanla sürdürülmektedir”.

Ayrıca; düzenledikleri sosyal faaliyetler sonucu elde ettikleri gelir ve bağışlarla Huzurevimizi destekleyen Gönüllüler Gurubunun da katkılarını belirtmeliyiz. Isparta Huzurevi Bölgemizde ilk açılan ve uzun bir süre Antalya, Burdur, Denizli, Afyon, Muğla illerinde korunmaya, bakıma, yardıma muhtaç yaşlılara, hiçbir şekilde kalacak yeri ve kimsesi bulunmayan özürüli sakinlerine de hizmet veren önemli Sosyal Hizmet Kuruluşlarından birisidir

banyo yaptırılmaktadır. Yemekler erkekler için zemin katta bayanlar için birinci katta topluca yenilmektedir.

Şu an huzurevinde 1 imam, 1 hemşire, 1 psikiyatrist, 1 psikolog, 1 diyetisyen, 2 yaşlı bakıcısı, 2 sağlık memuru ve diğer çalışanlarla beraber 29 personel görev yapmaktadır. Bunlardan bir kısmı gönüllü olarak hizmet vermektedir.

4. Yaşlı Kadın Sorunları Bağlamında Araştırmanın Bulguları

Yaşlı kadınların sorunlarının bir kısmı, yaşlanma sürecinin geneline ait bir sorun iken bir kısmı da kadınların toplumsal yapıda karşılaştığı sorunlardır. Bir diğer kısmını ise, sadece yaşlı kadınların karşılaştığı biyolojik, sosyolojik temelli sorunlar oluşturur. Çalışmamız kapsamında yaşlı kadınların sorunları; emeklilik, aile yapısında meydana gelen değişimler, yalnızlık hissi, eşler arasında yaşanan sorunlar, dul kalma, sosyal güvenlik politikaları, kurumsal bakım hizmetleri ve huzurevi ortamı, yaşlı istismarı, ruh sağlığı ve intihar, ölüm algısı ve yas tutma, sağlık sorunları ve diğer sorunlar şeklinde başlıklar halinde kategorize edilmiştir. Ayrıca bu başlıklara, huzurevinde kalan kadınlar üzerine yaptığımız mülakat çalışmasının verileri eklenmiş, örneklem grubumuzun söz konusu sorun için algılarına ve ifadelerine yer verilmiştir.

4.1. Emeklilik

Tufan, günümüz toplumunda yaşlılara sıklıkla; “topluma verebileceği hiçbir şeyleri kalmamış, bir zamanlar başrolde oynarken şimdi gözden düşüp rolleri ellerinden alınmış, toplumdaki geri çekilmiş, kendi küçük dünyalarında avuntular arayan insanlar” olarak yaklaşıldığını belirtir. Ancak yazara göre, bu kanı gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü birçok bilim ve sanat adamı ilerlemiş yaşlarına rağmen toplumsal hayata en önemli katkılarını vermişler ve vermeye devam etmektedirler. Yazara göre bu algının müsebbibi toplumun bizatihi kendisidir. Zira günümüz toplumlarındaki bireylerin büyük bir çoğunluğu yaşlıları sosyal rol ve işlevlerini devam ettirmelerinden çok, onları geri çekilme ve emeklilik süreci içerisinde görmek ister (Tufan, 2003: 238). Bunun sonucunda da yaşanan bireyler, iş ve meslek hayatından ayrılıp emekli olurlar.

Emeklilik hayatı, uluslararası araştırmalarda, yaşlılığın asıl başlangıcı olarak tanımlanmaktadır (Lehr, 1994: 242). Ancak bireylerin, uzun süren ve genel itibarıyla yoğun geçen bir yetişkinlik dönemi sonrası emeklilik dönemine geçmeleri köklü ve yapısal değişiklikleri de içinde barındırır. İlgar’a göre, bireyler eğer emeklilik sürecine önceden kendilerini hazırlamazsa kendilerini bir tür boşluk içinde bulabilirler. Ayrıca yazara göre bireylerin ani bir şekilde üretkenlik ve statülerinin kaybolması, onlara hem sosyal ilişkiler açısından, hem de maddiyat açısından sorunlar yaşatabilir (İlgar, 2008: 66).

Lehr'e göre, yaşanan bu emeklilik sorunsalı günümüz modern toplumların -yazarın deyimiyle "performans toplumlarının"- tipik bir özelliğidir. Yaşam süresi beklentisinin günümüze oranla daha düşük olduğu yüzyıllarda yaşayan insanlarda bu tip bir sorunsala rastlanmaz. Yazara göre, aile kurumunun üretici bir birim olarak toplumsal yapıda işlevini sürdürdüğü yıllarda yaşlı bireyler belirli bir takım sorumlulukları alabiliyor ve üretim işlevlerini görebiliyordu. Farklı fonksiyonlarla da olsa, "işe yaramaları" mümkün olabiliyordu. Lehr modern endüstriyel toplum ile birlikte ailenin üretici bir birim olmaktan çıktığını, dolayısıyla aile içinde yaşlı bireylerin herhangi bir şekilde "işe yaramalarının" mümkün olmadığını belirtir. Bu durumda hem yaşlı birey kendisini aile ve sosyal süreçlerden geri çekmekte hem de aile yaşlı bireyi bu süreçlerin dışına itmektedir (Lehr, 1994: 243-244).

Atchley bireylerin çalışma hayatından emeklilik sürecine geçişini yaptığı çalışmalarıyla kuramsallaştırmıştır. Yazara göre insanlar emekliliğin başlangıç dönemini, tıpkı bir balayı gibi aşırı mutluluk ve hareketlilik içerisinde geçirirler. Ancak bir süre sonra bu süreci bir durgunluk, bedbinlik ve depresif süreç izler. Bu sürecin sonrasında da bireyler, eski durumlarına yeniden yönelme aşamasına girerler. Aynı şekilde bu olguya, Eckerdt ve arkadaşlarının 1985 yılında yaptığı araştırmanın sonucunda da ulaşılmıştır. Söz konusu çalışma sonucu araştırmacılar, emeklilerin, emekliliklerinin ilk altı ayında yaşamlarından oldukça hoşnut oldukları, ancak 13-18. aylar arasında ise bu hoşnutluğun en alt düzeye düştüğü sonucuna ulaşmışlardır (Lehr, 1994: 262). Dolayısıyla araştırmacılara göre bireyler ilk etapta emekliliğin getirdiği rahat yaşam koşulları ve kısmen az sorumluluk alanlarından faydalanarak bir tatil imkânı bulabiliyor, ancak daha sonrasında emeklilik sürecinin oluşturduğu sosyal rol ve statü değişimine, eli boşluğa ve amaçsızlığa uyum sağlayamayıp depresif süreç içerisinde girebiliyorlar.

Yaşlıların özellikle yoğun ve evden uzak bir iş yaşamından sonra emekliliğe uyum süreci belirli sosyal rollerin değişmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda yaşlıların emekliliğe uyum sağlama süreci, karmaşık değişkenlere bağlı olup, aynı şartlar altında farklı koşulların birlikte var olmasını gerektirebilir. Ancak araştırmalar sonucunda, emeklilik sürecine uyum sağlama ile eğitim düzeyi arasında korelasyonun var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda emeklilikte karşılaşılan sorunların, eğitim düzeyi ve toplumsal konumu daha yüksek olan bireylerde daha az, eğitim düzeyi düşük ve toplumsal konumu yüksek olmayan bireylerde daha çok ve yoğun olduğu belirtilmektedir. Bu durum araştırmacılar tarafından emekli olmadan önce bireylerin sosyal ve kültürel aktivite yapma oranlarının eğitim düzeyi ve toplumsal statüye göre değişkenlik göstermesi ile açıklanmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin emekli olmadan önce yaptıkları aktivite ve boş zaman değerlendirme biçimleri onlara emeklilik yaşamlarında rehberlik edecektir. Ancak toplumsal statüsü ve eğitim düzeyi

düşük bireyler çalışma hayatında çok fazla boş zaman değerlendirme imkânı bulamadığı için, emekli olunca da sahip oldukları boş zamanı nasıl değerlendireceklerini bilemediklerinden önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Lehr, 1994: 262; Tufan, 2003: 249-250).

Emeklilik ve emekliliğe uyum sağlama süreçleri de toplumsal cinsiyet temelinde farklılar arz eder. Bu bağlamda, kadınların çocuk, torun bakımı gibi ailevi görevlerinin yanı sıra ev işleri ile uğraşıyor olmaları kadınların erkeklere göre emekliliğe daha çabuk uyum sağlayabilmelerine imkân tanımaktadır (İlgar, 2008: 67).

Ancak alışma yaşamında kadının konumu da, kadın emekliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda ülkemizde ve pek çok ülkede kadınların erkeklerden daha önce emekli olması onların erkeklerden daha düşük emekli ikramiyesi almalarına sebep olmaktadır. Zaten çalışırken de ücretleri erkeklerinkinden düşüktür (Terakye ve Güner, 1992: 98).

Araştırmamız esnasında katılımcılarımızın, yetişkinlik dönemlerini kırsal hayat içerisinde geçirdikleri, ev işlerinin yanı sıra tarım, hayvancılık gibi kayıt dışı uğraşlarının olduğu, dolayısıyla kurumsallaşmış bir iş ve emeklilik hayatlarının olmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Bu bağlamda, genellikle kırsal karakterli toplumsal yapılarda görülen kadın emeğinin ev işleri, tarım, hayvancılık gibi alanlarda değerlendirilmesi kadınlarda iş yaşamı/emeklilik, yetişkinlik/yaşlılık gibi ayrımların esnekleşmesine sebep olmuştur. Bu esneklik “ömür boyu çalışma” kavramının önünü açmıştır. Bu bağlamda katılımcılarımız da tarım ve hayvancılık gibi uğraşlarla ilgili sorduğumuz soruya; “*elimiz ayağımız tutuncaya kadar çalıştık. Artık elden ayaktan düşünce mecburen, bıraktık*”, demişlerdir (D. A., 1927 d.; Ş. A., 1947 d.).

4.2. Aile Yapısındaki Değişmeler

Kadının iş hayatında çalışmadığı, ev hanımı olduğu durumlarda erkeklerin emekliye ayrılması, kadın yaşlılığı için önemli sorunlara kaynaklık teşkil edebilir. Lihir, yaptığı araştırmalar sonucunda erkeğin emekliye ayrılmasının ailede yapısal değişiklikler oluşturduğu bulgusuna ulaşmıştır. Örneğin aile rollerinde oluşan değişiklikler, erkeğin emekliye ayrıldıktan sonra eşinin geleneksel rollerinin bir kısmına müdahale etmesi bu kabildendir. Bu değişikliklerin sıklıkla olumsuz sonuçlara yol açtığını belirtir (Lehr, 1994: 264-266). Bu anlamda erkek eşin emekli olmasından önce ev işleri ve gündelik kararlar noktasında tek hâkim olan kadının bu rol ve statüsü, erkeğin emeklilik süreci ile birlikte evde daha fazla zaman geçirmeye başlaması, gündelik kararlar ve ev işlerine müdahale etmesi ile birlikte zaafa uğrar. Bunun sonucunda da ya eşler arasında çatışma ortamı oluşur ya da yaşlanan kadının rollerini kaybetmesinden ötürü özgüveni sarsılır.

Ayrıca son yıllarda aile yapısında meydana gelen değişmeler, yaşlılar için bir takım sorunlara neden olabilmektedir. Modernleşme sürecinin başlamasından önce aileler çoğunlukla geniş aileler (extended families) şeklinde örgütlenmişti. Bu aile türü, içerisinde birkaç nesli birden barındırabilen, üyelerine üretim, güvenlik ve kolektif sigortalar sağlayabilen yapılarıdır. Ancak sanayileşme ve modernleşme süreçleri ile birlikte, kırdan kente göç olgusunda artışların yaşanması, kadınların aktif olarak toplumsal hayata katılması, bireyselleşmenin ön plana çıkması ve teknolojinin artması gibi nedenlerden ötürü aile yapısı değişmiş, geleneksel geniş aileler yerlerini anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek ailelere bırakmıştır. Bu bağlamda çocuklar artık geleneksel toplumda olduğu gibi evlendikten sonra ebeveynlerinin evinde kalmak yerine kendilerine ait evlerde oturmaktadır. Bu durum özellikle kadın yaşlıları olumsuz yönde etkilemekte ve yalnız kalma, ihmal edilme, izole olma gibi sorunlara neden olmaktadır.

Büyükanne rolünün yaşlı kadınlar ve aile bireyleri tarafından sembolik olarak mı yoksa işlevsel olarak mı algılandığı da önemli bir noktadır. Bu bağlamda huzurevinde kalan yaşlı kadınlara yönelik tarafımızca yapılan mülakat çalışmasında, örneklem grubumuza “torunları ile aralarındaki ilişkiler” sorusu yönelttiğimizde, bir katılımcının cevabı şu şekildedir. “Çok torunum var sayılarını bilmem bile. Ama hepsi gelmez, bazıları gelir, 2 tanesi gelir. Şimdi senden önce benim torunum geldi. 3-4 haftaya bir gelir, “babaanne nasılsın” der, “iyiyim derim”, elimi öper, halimi hatırlımı sorar, gider” (U. A., 1937 d.). Dolayısıyla edindiğimiz verilere göre, huzurevinde kalan kadınların ‘büyükannelik’ rollerinin oldukça sembolik olduğu gözlemlenmiştir. İşlevsel olarak torun ya da büyükanne rolünün birincil karşılıklı süreci içermediği, iletişimin sembolik ve değerler üzerine geçtiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

4.3. Yalnızlık

Teknoloji, maddi imkânların gelişimi, yaşlılara yönelik sosyal güvence ve kurumsal bakım hizmetlerinin artması, geleneksel toplumun fonksiyonel evliliklerini azaltacak niteliktedir. Bunun sonucu olarak da yaşlılar bir başka sorun ile yüz yüze gelmektedir: Yalnızlık. Öncelikle araştırmacıların yaşlıların toplumsal süreçlere aktif katılımının dışına çıkmasını, yani “izolasyon” durumunu, “yalnızlıktan” ayırmış olduklarını belirtelim. Bu bağlamda araştırmacılara göre izolasyon durumu büyük ölçüde toplumsal ilişkiler sisteminden uzaklaşmaya işaret ederken, yalnızlık daha bireysel ve sosyal ilişkilerin bir sonucu olarak kavramsallaştırılır. Bu anlamda, bireyler en yoğun toplumsal ilişkiler sisteminde aktif olsalar da, yalnızlık hissi çekebilir (Lehr, 1994: 314). “Kalabalıklar içinde yalnızlık” deyimini bu yargıyı dile getirmektedir.

Yaşlılarda yalnızlık hissi ise genellikle yalnız yaşama ile birlikte ruhsal can sıkıntısı, kendini ve sorunlarını ifade edememe, hareketsizlik gibi

semptomlarla ortaya çıkar. Yaşlılarda hissedilen yalnızlık duygusu farklı şekillerde sorunlar yaratır. Kendilerini yalnız hisseden yaşlıların, yalnızlık duygusu taşımayan yaşlılara göre, sağlık durumlarının daha kötü oldukları belirtilir (Tufan, 2003: 190).

Toplumsal cinsiyet temelinde yalnız yaşama olgusunun da farklılıklar arz ettiği görülür. Bu anlamda tüm dünyada yalnız yaşayan kadınların, yalnız yaşayan erkeklere göre sayıca daha fazla olduğu belirtilir. Ortalama yaşam süresinin kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olmasından kaynaklanabilen bu durumun gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere oranla daha az görüldüğü belirtilir (Arpacı, 2005: 29).

Çeşitli etmenler sonucu, kadınların yalnız kalma ve yalnız yaşama oranlarının erkeklere göre çok olmasına rağmen, yalnız yaşayan erkeklerin gerek sağlık yönünden gerekse sosyal ve psikolojik yönden, yalnız kadınlara göre daha kötü durumda oldukları ifade edilir. Dolayısıyla yalnızlık duygusu ve onunla baş etme, cinsiyete ve cinsiyete bağlı rollerle de ilişkilidir (Canatan, 2012: 375, 376).

Mülakat çalışmamız kapsamında huzurevinde kalan, kadın katılımcılarımıza, “yalnızlık hissi çekiyor musunuz?” sorusunu yönelttik. Katılımcımız; “yalnızlık yaşamıyorum. Burada birçok arkadaşım var, her gün onlarla oturur konuşuruz. Belki kendi evimde olsam, yalnız kalırdım. Kim çalacak bir yaşlı kadının kapısını, ben başka bir yere gideyim desem gidemem, yürüyemem. Ama burada öyle değil, 2 oda öteme gidip geliyorum” (F. T., 1929 d.).

4.4. Eşler Arasında Yaşanan Sorunlar

Aile yapısındaki değişmelerin neden olduğu sorunların yanı sıra, birlikte yaşayan yaşlı kadınların eşleriyle yaşadıkları sorunlar da yaşlılık sorunlarında önemli yer kaplamaktadır. Bu bağlamda, 2005 yılında Başbakanlığa bağlı Aile ve Sosyal Politikalar Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün desteğiyle yapılan bir araştırma sonucunda, yaşlı bireylerin yarıya yakınının eşleriyle sorun yaşadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmaya göre, bu sorunların birçoğu “ekonomik sorunlarımız çok oluyor”, birbirimizden bıktık”, “saygım kalmadı”, “bana destek olmuyor”, “sağlık sorunlarımız çok”, “boş zamanları değerlendirme konusunda anlaşamıyoruz” gibi cümlelerle tanımlanmıştır. (Baran, 2005: 157).

Bu doğrultuda evlilik kurumu da yaşlılık süreci ile birlikte değişimlere uğrayabilir. Tufan'a göre yaşlı eşler, aralarında yıllarca biriken problemler, erkeğin sürekli evde kalmak zorunda olmasından doğan sorunlar, yaşlılıkla beraber eşlerin görüntülerinin değişmesi, artık eski güçlerinin kalmaması, geçmişe yönelik pişmanlıklar, sitemler, kavgalar, suçlamalar, atışmalar gibi nedenlerden dolayı, birbirlerine eskisi gibi bakmayabilir, saygıları azalabilir,

bıkma hatta nefret durumuna bile rastlanabilir. Yazar bu gibi durumlarda boşanmanın da söz konusu olamayacağını, hiçbir hâkimin “neredeyse 70, 80 yaşında ve 50 yıldır evli olan çiftlerin boşanmasıyla ilgilenmeyeceğini”, ayrıca boşanma durumunda hem erkeğin hem de kadının -sosyal güvenceler noktasında- dezavantajları oluşacağını belirtir (Tufan, 2003: 223).

Mülakat görüşmesi yaptığımız katılımcılarımızın tümü eşlerinin uzun zaman önce vefat ettiğini ve yalnız yaşadıklarını belirtmişlerdir. Evlilikte yaşlılık süresinde eşleri ile herhangi bir sorun yaşadınız mı şeklindeki soruya katılımcılarımız genellikle sorunların zaman zaman yaşandığını ancak bunların gündelik hayata ilişkin basit problemlerden ibaret olduğunu ve ciddi manada sorunlarının olmadığını belirtmişlerdir.

4.5. Medeni Durum ve Dul Kalma

Kadınlarda medeni durum yaşlılık sürecindeki sorunları şekillendiren etmenlerden bir tanesidir. “Dul kalma” durumu bireylerde eşlerinden boşanma ya da özellikle yaşlılarda eşin ölmesi sonucu oluşan medeni duruma işaret eder. Ancak pek çok ülkede 65 yaş üstü yaşlı erkeklerin %10-15 civarı dul kalmakta iken kadınlarda bu durumun yarısından fazlayı geçtiği belirtilir (Mandracioğlu, 2010: 41).

Genellikle, kadınlar kendilerinden yaşça daha büyük olan erkeklerle evlendikleri için, eşleri kendilerinden önce ölmekte, kendileri dul kalmaktadırlar. Ayrıca biyolojileri sebebiyle kadınların ortalama hayatta kalma sürelerinin erkeklere oranla 5-6 yaş daha fazla olması kadınlardaki dul sayısının artışındaki en önemli etkenlerden olduğu söylenebilir. Araştırmacılara göre, 65 yaş üzeri kadınların yarısından fazlası duldur ve kadınların erkeklere göre dullukta geçirdikleri yıllar daha uzundur. Bu bağlamda dul kalan kadınların yeniden evlenmeyi düşünmedikleri aynı durumdaki erkeklerin birkaç kez evlenme teşebbüsünde buldukları ve erkeklerin yalnız yaşamaya kadınlar kadar tahammül edemedikleri belirtilir (Canatan, 2012: 377).

Araştırmamız kapsamında görüştüğümüz huzurevinde kalan yaşlı kadınların oluşturduğu örneklem grubumuza da aynı soru yöneltilip bu doğrultuda bilgi alınmıştır. Örneklem grubumuzdaki yaşlı kadın katılımcılarımız da “dul” konumdadırlar ve eşlerinin kendilerinden önce vefat ettiğini belirtmişlerdir. Katılımcılarımıza “yeniden evliliği düşündünüz mü?”, sorusunu yöneltince aldığımız cevap şu şekildedir: “Kocam öleli ne kadar oldu hatırlamıyorum, ancak tekrar evlenmeyi hiç düşünmedim, istemem. Köylük yerde kadınlar yeniden evlenmez zaten, millet ne diyecek? He, çok çok genç yaşta ölseydi belki... Genç yaşta yalnız başına çalışıp çabalamak da zor. Ama biz yaşlandık, kendimize zor bakıyoruz. Köydeki kadınların çoğu dul, köylük yerde nereye... Ama erkekler evlenir, bulurlar. İhtiyacımız da yok evlenmeye, Allah’a şükür burada birbirimize

yoldaş oluruz, hepimiz geçinir gideriz'' (H. G. 1933 d.). Dolayısıyla araştırma grubumuz, yeniden evlenmeyi düşünmemekte, dulluk durumunu içselleştirmiş bulunmaktadır. Katılımcımız, dul kaldıktan sonra evlenmeye karşı olma durumunu, "kırsal toplumsal yaşamla" bağdaştırmış, köyde genellikle kadınların değil, erkeklerin evlendiğini belirtmiştir.

Dulluk sürecine uyumun, sağlıklı bir sosyal iletişim ve arkadaşlık ortamında daha kolay olabileceği belirtilir (Arpacı, 2012: 21). Bu anlamda da, katılımcılarımız bu durumu huzurevinde kaldıkları için, evliliğin sosyal ilişki fonksiyonunun, huzurevi arkadaş ortamı tarafından ikame edildiğini "*burada biz birbirimize yoldaş oluyoruz*" (Z. B., 1929 d.) sözüyle belirtmişlerdir.

4.6. Sosyal Güvenlik Politikaları

Ülkemizde yaşlılara yönelik sosyal güvenlik politikalarına ulaşımın da, belirli sosyolojik neticeleri vardır. Bu noktada herhangi bir sosyal güvenceye sahip olma, cinsiyet temelinde farklılıklar arz etmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar sonucunda ülkemizin bütün bölgelerinde yaşlı kadınların erkeklere göre daha az sosyal güvenceleri olduğu belirlenmiştir. Öyle ki; ülkemizde sosyal güvencesi olmayan her 10 yaşlının 6'sını kadınlar oluşturmaktadır. Bu olgunun nedenini araştırmacılar, kadınların özellikle geleneksel toplum yapılarında eğitim kurumundan fazla yararlanamamasına ve bunun bir sonucu olarak da aktif iş yaşamına katılamamasına bağlamaktadır (Tufan, 2007: 71).

Maddi imkânların kısıtlılığı ve yoksulluk da, yaşlılık sürecinde kadınlarda birçok soruna temel teşkil edebilir. Bu anlamda yoksulluk yaşlı kadınlara, beslenme, barınma, giyim, elektrik su gibi temel ihtiyaçları karşılama noktasında engeller oluşturur. Emeklilik sonrası alternatif işler yapma ile birlikte erken erkeklerde telafi edilebilen durumları, çalışılmayacak derecedeki ileri yaşlılık durumlarına gelen erkeklerde ve yaşlı kadınlarda rastlanmaz. Maddi ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çeken yaşlı kadınlara çözüm noktasında, ülkelerin sosyal güvenlik politikaları devreye girmektedir. Bu anlamda yaşlılar arasından en fazla ekonomik sıkıntıları yaşayanların gelişmekte olan ve henüz sosyal güvenlik sistemi kapsamlı olmayan ülkelerdeki yaşlılar olduğu belirtilmektedir (Canatan, 2012: 394).

Mülakat çalışmamızda katılımcılarımızın sosyal güvencelerinin ölen kocalarından intikal ettiği tespit edilmiştir. Bu noktada katılımcılardan biri; "*adamların aylığını yiyoruz. Allah bin kere razı olsun, hep dua ederim Allah mekânını cennet etsin diye. Onun maaşı olmasa, bize kim bakacak, bu devirde kimse kimseyi kesesinden beslemez*" ve "*bu yaşımıza kadar geldik, elimize para geçti, geçmedi değil ama onu hiçbir kenara, köşeye koyamadık, hep tarlaya, bahçeye, çoluk çocuğa döktük. Yine şükür, az biraz maaşımız var.*" (P. E., 1935).

4.7. Kurumsal Bakım Hizmetleri

Bakıma muhtaç yaşlılara yönelik, resmi olarak hizmet veren, “huzurevi”, “bakımevi” gibi kurumların durumları ve yaşlıların bu kurumlara yönelik algıları da sorunlar teşkil edebilir. Öncelikle, “huzurevi” kavramının yaşlılarda algısal olarak bir sorun teşkil ettiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, “huzurevi” ya da “bakımevi” terimi, yaşlı kuşağın birçoğunda “kimsesiz insanların barındığı, sosyal hayat ve iletişimden kopmuş, kapalı koloniler” çağrışımı yapmaktadır (Lehr, 1994: 336). Bu şekilde hizmet veren kurumlara, “düşkünler, sefiller evi” şeklinde ve olumsuz çerçevede bir yargıyla bakılmasının sonucunda, yaşlılar maddi ve manevi anlamda çok sıkıntılar çekmelerine rağmen huzurevlerine yerleşmeye karşı bir tutum içinde olabilirler.

Ancak bu algılamaların, geleneksel toplum yapısından türeyen stereotipler şeklinde yayıldığına sıklıkla rastlanır. Bu doğrultuda, huzurevlerine ilişkin bakış açılarının huzur evinde ve kendi evinde oturan yaşlılar arasında karşılaştırılmalı olarak incelendiği bir çalışma bulunmaktadır. Çalışmada huzur evlerine yönelik olarak; “dış dünya ile ilişkinin kesileceği, bağımsızlığın azalacağı, insanın çok yalnızlaşacağı, birçok insanın dar bir alan içerisinde yaşamak zorunda kalacağı” gibi yargılara katılanların büyük bir bölümünün evinde oturan yaşlılar olduğu ve huzur evinde kalan yaşlıların bu yargılara daha az katıldığı tespit edilmiştir (Tufan, 2003: 133). Görüşmemizde katılımcılarımızın huzurevine karşı bakış açılarının olumlu olduğu gözlemlenmiştir. Bir katılımcımız; “burada yemeğimizi, aşımızı hazır pişiyor, önümüze geliyor. Evde kalsan hepsi zordur. Pazara çıksam çıkamam, ben zor yürüyorum. Ekmek pişirmek, soba yakmak, eve çeki düzen vermek hepsi zor geliyor bizlere. Burada banyomuz var aşağıda kocaman hamamımız var, her şeyimiz hazır,” şeklinde cevap vermiştir (H. K., 1952 d.; F. C., 1940 d.).

Ayrıca, mülakat sırasında araştırmacı katılımcılara onlar gibi kendisinin de bir büyükannesinin olduğunu söylemiş, katılımcılar eğer zorluk çekiyorsa onun da buraya getirilmesini teklif etmişler, çekinecek bir şeyin olmadığını, kendilerinin daha önce hiç huzurevini ziyaret etmediklerini ve önceleri huzurevinden çekindiklerini, ancak herhangi bir sıkıntı olmadan bu güne kadar geldiklerini belirtmişlerdir. Bu arada katılımcılarımız birisi, 4 diğeri 6 yıldır huzurevinde bakım hizmeti aldıklarını belirtmişlerdir.

Huzurevinde yaşlı kadınlar üzerine yaptığımız mülakat çalışmamızda, katılımcıların huzurevine yönelik düşüncelerinin genellikle olumlu düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Huzurevi yerine kendi evinizde kalmak istemez miydiniz? Sorusu üzerine bir katılımcımız; *isterdim ama evde kalsam her şey bana dert. Yemek yapayım desem çarşıya pazara çıkamam, zor yürüyorum. Yaz oluyor, kış oluyor hepsinin ayrı bir zorluğu var. Soğuk olduğunda bir ateş yakayım desem sobanın kovanını kaldıramam. Başkalarından yardım istesem,*

yapar ama bir defa iki defa yapar. Dışarıda kalmak muhtaçlık demek, burada da var muhtaçlık ama yine de her şeyimizi yapıyorlar, Allah kimseye muhtaç etmesin.”, (A. K., 1933 d.).

Huzurevi çalışanları ile ilgili sorulan soruya bir katılımcımız cevabı şu cevabı vermiştir: “*Çok şükür, burada kızlarımız var onlar bakıyor bize. Gelirler odamızı temizlerler her şeyimizle ilgilenirler. Bir tane kızımız var burada: A. O aşağı katta çalışıyor, boş olduğu zamanlarda gelir bize Kur’an okuyuverir. Bizim okumamız yok, biz de dinleriz. İlgileniyorlar şükür.*” Huzurevinde odalarda birer adet televizyon olduğu gözlemlenmiştir. İzliyor musunuz sorusu üzerine katılımcımızın bir tanesi; “*gözlerim görmüyor*” diyerek izlemediğini belirtirken diğer katılımcımız; “*izlemeyiz hiç, neyi izleyeceğiz, arada bir, kırk yılda bir belki açarız.*” cevabını vermiştir (E. G., 1953 d.; E. B., 1941 d.).

Huzurevlerine uyum sağlama süreci farklı değişkenlere bağlıdır. Bu bağlamda, huzurevine yerleşmeden önce bizzat gidip görmek, bilgi almak, koşulları incelemek, hazırlıksız ve aniden huzurevinde kalmaya başlamaya göre daha çok problemlili olabilir. Ayrıca kurumsal bakım hizmetleri veren mekânların fiziksel özellikleri, çalışanların davranış ve yaklaşımları da sorunlara neden olabilmektedir. Bu bağlamda, çalışanların yaşlı psikolojisini ve fizyolojisini bilememeleri, yaşlılarla duygudaşlık kuramama gibi durumlar yaşlıların psikolojik ve sosyal sorunlara yakalanmalarını tetikleyebilir.

4.8. Yaşlı İstismarı

Kadınların yaşlılık dönemlerini mutlu bir şekilde geçirebilmesi, onların özgür ve huzurlu olmasına bağlıdır. “Yaşlı istismarı” onların bu huzur ve özgürlüklerini engelleyen etkenlerden birisidir. Herhangi bir çıkar ya da yarar amacı olsun olmasın, yaşlı bireylere yöneltilen, yaşlılarda zarar oluşturabilecek tüm davranışları kapsayan yaşlı istismarı; fiziksel istismar, psikolojik veya duygusal istismar, finansal istismar ve cinsel istismar gibi başlıklar altında toplanmıştır.

Kadınların, ilerleyen yaşı ile birlikte fiziksel güçlerinin azalması, üretkenliklerini kaybetmeleri ve sosyal yaşamdan kolaylıkla dışlanabilmeleri yüzünden istismara daha yatkın oldukları belirtilir (Gökçe, 2012: 8). Özellikle yaşlı kadınlara yönelik bu istismarların, vücutta kırık çürük yaralanma ve hastalanma gibi fiziksel sonuçları, depresyon, korku, çaresizlik, ürkek ve çekingen olma durumu gibi psikolojik sonuçları ile karşılaşmaktadır (Duyan, 2008: 154).

Araştırmamız kapsamında, katılımcılarımız herhangi bir istismar sürecini maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak yaşlı istismarının ortaya çıkarılmasının -özellikle kadınlarda- metodolojik bakımdan oldukça zorlu bir

durum olduğu, istismara uğrayan yaşlı kadınların, başlarından geçenleri çok nadir durumlarda anlattıkları tahmin edilmektedir. Ancak tarafımızın görüştüğümüz kadın yaşlılara yönelik öngörülerimiz, herhangi bir ciddi istismara uğramadıkları yönündedir. Bu kaniya, katılımcıların bu noktadaki beyanları, fiziksel durumlarından herhangi sıra dışı durumun (ezik, çürük, morarma vb.) olmaması, psikolojik ve ruhsal durumlarının gayet iyi olması ve neşeli durumları dolayısıyla ulaşılmıştır.

4.9. Ruh Sağlığı ve İntihar Eğilimi

Yaşlılık döneminde sorunlar ve onlara başa çıkmada önemli bir noktada, ruh sağlığıdır. Yaşlılık döneminde birçok bilişsel süreç, kayıplara uğramaktadır. Ancak bu durum, yaşlılık döneminde görülen ruh sağlığı açısından normal olmayan durumları, patolojik olarak adlandırmamıza engel değildir. Bu anlamda yaşlılarda; uyku bozuklukları, iştah azalması, beslenme düzeninin bozulması, halsizlik, enerji düzenindeki aksaklıklar, unutkanlık, işitme sorunları ve ruh sağlığıyla ilgili yakınmalara sıklıkla rastlanıldığı belirtilmektedir (Özlem Erdem Akın, 2012: 321). Ayrıca, anksiyete bozuklukları, psikotik bozukluklar ve depresyon gibi ruh sağlığı açısından patolojik durumlar, yaşlılarda ölüm ve intiharla sonuçlanabilecek noktaya kadar gidebilen sorunlardır.

Kadın olmanın, düşük sosyo-ekonomik statüde olmanın, dul ve yalnız yaşıyor olmanın, sosyal destek azlığının, bilişsel bozukluğun ya da kronik fiziksel hastalığa sahip olmanın depresyona neden olduğu belirtilir (Kaya, 1999: 78).

Kadınlar arasında yaşam doyumunun en az olduğu grubun huzurevi, bakımevi gibi kurumlarda kalan kadınlarda olduğu belirtilir. Bu bağlamda araştırmacılar, yaşlı kadınların kurumlarda kalmalarının, ruhsal bozukluklar ve intiharlar noktasında yüksek risk oluşturduğunu belirtirler (Palâbiyikoğlu, 1992: 28-30).

Görüşmelerimiz sırasında katılımcılarımızın gözle görünür ruhsal sıkıntı ya da depresyon geçirdikleri kanısına ulaşamadık. Katılımcılarımız, mülakat esnasında, oldukça neşeli, çekingen olmayan ve konuşmayı seven bir tutum takınmışlardır. Bu bağlamda katılımcılarımızın, yaşlılığa ilişkin sorunları içselleştirdikleri kanaatindeyiz. Bu durum sorun çözmelerine avantaj da olabilir, artık sorunları çözmeye çalışmayıp boyun eğdikleri bir dönem de olabilir. Katılımcılarımıza yönelttiğimiz; “*Hiç mi sorunlarınız olmuyor*” şeklindeki soruya bir katılımcımız; “*oluyor ama onu boş ver.*” şeklinde bir ifade kullanmıştır (I. T., 1935 d.)).

Yaşlılarda yaşam şekli, yalnızlık, izole olma durumları gibi toplumsal etmenlerin yanı sıra depresyon, yas tutma, ölüm düşüncesi gibi psikolojik etmenlerle birlikte kronik hastalıklar ve yatağa bağımlı olma durumu gibi fiziksel etmenler de yaşlı intiharlarına neden olabilir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre

yaşlı intiharlarının, yetişkin intiharlarına göre daha yüksek oranda olduğu, intihar eden yaşlılar arasında ise, erkeklerin çoğunlukta olduğu belirtilmektedir. Ayrıca intihar eden yaşlıların genellikle kendini asma, suda boğulma, hareket halindeki aracın önüne atlama, bina, köprü gibi yüksek yerlerden atlama, ateşli silah veya gaz soluma gibi intihar şekillerini tercih ettikleri ifade edilmektedir (Saygılı, 2011: 75-78).

Yaşlılarda intihar olgusu da cinsiyet bağlamında değişiklik gösterir. Bu bağlamda erkeklerde intihar olgusunun kadınlara göre daha fazla olduğu belirtilir (Öz, 1992: 22). Tufan, bu olgunun nedenini, erkeklerin kadınlardan daha fazla yalnızlıktan etkilenmeleri ve ruhsal sorunlarla baş etmede daha az donanımlı olmaları ile açıklamaktadır (Tufan, 2012: 212). Araştırmamız kapsamında mülakat yaptığımız kadın katılımcılarımıza, intihara yönelik algılarına ilişkin ve hayatınızda hiç intihar etmeyi düşündünüz mü sorusunu yönelttik. Katılımcılarımız hepsi de hayatlarının hiçbir evresinde intiharı düşünmediklerini, intiharın dinimizde yasaklandığını, zor dönemler geçirdikleri hallerde hep sabır ve sebat ettiklerini belirtmişlerdir.

4.10. Ölüm Algısı ve Yas Tutma

Yaşlılık döneminde ölüm olgusuna karşı tutumlar da, yaşlılık sorunlarına neden olabilmektedir. Kruse 1998 yılında yaşlı hastaların ölüm algıları üzerine yaptığı çalışması sonucunda yaşlıların ölüm algılarını beş grupta toplamıştır. Bunlar:

- a. Ölümü ve ölmeyi kabullenmekle birlikte halen yaşam veren olanakları arama,
- b. İçer kapanıklık ve moral bozukluğunun giderek artması sonucu yaşamın bir yük haline gelmesi,
- c. Ölüm korkusunu hafifletmek için yaşama yeni bir anlam kazandırma çabası,
- d. Kendi varlığına yönelik tehdidin yaşamlarının merkezi haline gelmesini önleme çabası,
- e. Arkadaş ve yakınların yardımıyla depresyon yenilmesi ve giderek önlenemez nitelikteki kesin sonucu kabullenme, baş eğme durumu (Lehr, 1994: 400).

Ayrıca Elisabeth Kübler-Ross, ölüm algısını kabullenme ve içselleştirmenin genel itibarıyla birbirini izleyen beş aşamasının olduğunu belirtir. Bunlar; ölümü inkâr, ölüme karşı öfke, ölümlü pazarlık, depresyon ve son olarak ölümü kabullenme aşamalarıdır. Bu anlamda ölümün varlığını görmezden gelme ve inkâr etme ile başlayan tutumlar zamanla ölüme karşı tepkisel tutuma dönüşmektedir. Bu aşamayı kendine ve çevresine verilen sözlerle ölümlü pazarlık etme eğilimleri ve bu pazarlık ve öfkelerin sonuçsuz kalması sonucu yoğun bir depresyon durumu ve son olarak da, ölümün bir gerçek olduğu

ve kendisinin de bu gerçekle karşılaşabileceği gerçeğini kabullenme aşamaları takip etmektedir (Tanhan, 2012: 531-532).

Örnekleme grubunu huzurevinde kalan yaşlı kadınların oluşturduğu çalışmamız kapsamında, katılımcılarımıza ölüm ve ölüme yönelik algılarını (korku gibi) sorduk. Katılımcılarımızın verdikleri cevaplar şu şekildedir: “Hayır. Ölümden korkmuyorum. Yeter ki ölebilelim. Ölümün nerede ne zaman geleceği belli değil. Hazırlıklı olmak lazım o yüzden. Bak ben, bu yıl daha kötüyüm, geçen yıl durumum iyiydi. Bu yıl takatim/kudretim azaldı, yastığı, yorganı zor kaldırıyorum. İnsan yıldan yıla hatta gündün güne ölüme yaklaşıyor.” Diğer katılımcılar da “herkes ölecek... Bu dünyada kim bakı kalmış, Sultan Süleyman bile baki kalamamış. Hepimiz öleceğiz niye korkalım, yaşlılığın sonu ölmek. Ölüm genç misin yaşlı mısın demiyor. Ben o yüzden, herkese hazırlıklı olmalarını tavsiye ediyorum. Allah iman Kur’an nasip etsin.” (M. K., 1944 d.; Z. Ü., 1933 d.). Görüldüğü üzere katılımcılarımız ölüm olgusunu kabullenmiş ve içselleştirmişlerdir. Kreuse ve Ross’un yukarıda belirtilen “ölümü kabullenme, boyun eğme” aşamalarında oldukları söylenebilir. 70 ve 73 yaşlarında olan katılımcılarımızın kabullenme aşamasının yaşları ile ilgili olduğu varsayılabılır. Ancak katılımcılarımız özelinde, yaşlı kadınların asıl büyük korkuları, ağır hastalık ve muhtaç olma durumudur.

Bu bağlamda mülakat çalışmamız sırasında katılımcılarımızdan birisi, bize köylerinde bir kişinin banyo yaparken öldüğünü ve çok sonra bulunduğunu, ayrıca bir kişinin de camide namaz kılariken aniden öldüğünü belirtmiştir. Bu şekilde bir ölümün, ‘kolay ölüm’ olduğunu belirten katılımcımız; “zor olanı, yatalak olmak, muhtaç olmak” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcımızdan biri; “Yatalak olmak zor, en basitinden –affedersin- tuvalete kalksan kalkamazsın, sana kim bakacak? Çocukların, torunların hepsinin işi gücü var. Bir gün bakarlar, iki gün bakarlar. Sonra onlar da işlerine hayatlarına devam etmek zorunda. Ölmek kolay, ah ölebilsen! Bizim köyde, aniden ölen de çoktu ben onlara Allah kurtarmış derdim de anlamazlardı beni. Ama yatalak hasta olanlar da vardı. Akli yerinde ama ayağa kalkamıyor, yemeğini yiyemiyor, tuvalete gidemiyor, banyo edemiyor. Hepsinde başkasına muhtaçsın kim olursa olsun, çoluk çocuğun dâhil. Allah kimseye muhtaç etmesin.” ifadelerini kullanmıştır (D. Ö., 1935 d.).

Özellikle yaşlı kadınlarda ölümle bağlantılı bir sorun ‘yas tutma’ durumudur. Bu bağlamda yaşlı kadınların herhangi bir yakınları, akraba, arkadaş ya da sevdikleri tanıdıkları kişilerin ölümlerine tanık olmaları, ölüm haberlerini almaları, kendilerinin psikolojik ve sosyal durumlarını etkileyebilmektedir. Bu bağlamda Tanhan’a göre yas eğilimi; kaybedilen kişiye bağlanma biçimine, kaybetme şekline, kayıp yaşayan kişinin özelliklerine göre değişkenlik gösterebilir ve yas tutan kişiye yönelik diğer insanların davranışları da yas tutan

kişilerin düşünceleri ve tavırlarını şekillendirebilir. Yazara göre, yas tutan kişinin içinde bulunduğu ruhsal ve duygusal durumlara; ölüm gerçeğini kabullenme, duyguları ile yüzleşme, yeni hayalleri kurabilme ve sürdürebilme gibi amaçları olan ‘yas danışmanlığı’ çerçevesinde yaklaşılması gerekmektedir (Tanhan, 2012: 549-550).

Bu bağlamda çalışmamız kapsamında görüştüğümüz katılımcılarımızın, ‘yas tutma’ ve ölüme üzülmeye noktasında yönelttiğimiz sorulara verdiği cevaplardan, bazı ölümlerin katılımcılarımızın ruh durumlarında ve bilinçaltılarında önemli yer kapladığı fikrine ulaştık. Bu anlamda, katılımcılarımızdan birisi; kendisinin gençlik yıllarında erkek kardeşini kaybettiğini ve bu duruma çok üzüldüğünü, hala daha üzülp, ölen kardeşini andığını şu ifadelerle belirtti: *“Üzülmez mi insan. Çok oldu, bir erkek kardeşim vardı, sen yaşlarındaydı -Allah kaderini benzetmesin-, damar tıkanıklığı varmış, kaç defa doktorlara götürdük, gitmediğimiz yer kalmadı. En sonunda ameliyat olması lazım dediler, kardeşim yeni evliydi, ameliyat malum para lazım. Uğraştık didindik, en sonunda tarlanın birisini sattık, ameliyata sokturduk. Ama işe yaramadı, Allah’ın işi, onun kaderinde de genç yaşta ölmek varmış. Çok üzüldük, yeni evliydi... Karısı, çocuğu kaldı öyle. Hep aklıma gelir hep dua ederim. Allah hayırlısını versin diye, ölüm herkese kadın erkek, genç yaşlı.”* (F. U., 1924 d.). Bir diğer katılımcımız, eşinin ölümüne çok etkilendiğini, üzüldüğünü belirtmiştir. *“Evin direği devriliyor sanki.”* ifadesini kullanan katılımcımız, yakınlarının da “teker teker, vefat etmesinin” de kendisini üzdüğünü belirtmiştir (M. A., Yaş: 70).

4.11. Sağlık Sorunları ve Diğer Sorunlar

Ayrıca kadın yaşlılığının spesifik sorunları da bulunmaktadır. Bu kategoriyi genellikle, kadınlara yönelik rahatsızlıklar doldurur. Bunların başında kadınların yaşlanmaları ile birlikte girdikleri menopoza dönemi gelmektedir. Vücutta yetişkinlik dönemi hormonlarının değişimi ve yok olması dönemi olan menopoza dönemi başka sağlık sorunlarına da neden olabilmektedir. Bu bağlamda, 50 yaş üzeri her üç kadından birinde menopoza bağlı osteoporoz (kemik erimesi hastalığı) olduğu belirtilir (Terakye ve Güner, 1992: 96). Yaşlı kadınlarda menopoza dönemi, sadece biyolojik sorunlara neden olmayıp, sosyal sorunlara da neden olabilmektedir. Bu bağlamda, menopoza dönemi kadınların bilişsel ve ruhsal süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilmekte dolayısıyla sağlıklı şekilde sosyal süreçlere dâhil olmalarını engelleyebildiği söylenebilir.

Yaşlılarda demans ve Alzheimer gibi hastalıklar da yaygın olarak görülmekte ve bu hastalıklar sosyal ilişkiler ve bakım hizmetleri açısından sorunlar teşkil edebilmektedir. Hastalıklarla beraber yaşlılarda ilaç kullanımı da sorunlara neden olabilmektedir. Bu bağlamda, yaşlılarda ilaç kullanımının kadınlarda, erkeklere göre daha fazla olduğuna araştırmalar sonucunda ulaşıldığı

belirtilir (Gökçe, 2012: 12). Bu noktadan hareketle, özellikle ülkemiz gibi yaşlı kadınların okuma yazma oranlarının düşük olduğu toplumlarda ilaç kullanımı da sorunlara neden olabilir. Bu noktada yanlış ilaç kullanımı, bilinçsiz ve tavsiye usulü ilaç kullanımı, dozları ayarlamama durumları sağlık açısından sorunlara neden olabilir.

Yaşlı kadınların sağlık sorunları bağlamında görüşmemiz sırasında bir katılımcımız, gözlerinin görmekte zorlandığını belirtmiştir. Gözlerinden kısa bir zaman önce, katarakt ameliyatı olduğunu söyleyen katılımcımız, bu hastalığın ailelerinde irsi (genetik) olduğunu ifade etmiştir. Yaşlılarda sıklıkla rastlanan duyma bozukluğunun katılımcılarımızda gözle görülecek düzeyde olmadığı gözlemlenmiştir. Kendilerinin tansiyon, diyabet gibi kronik hastalıklarının bulunmadığını belirten katılımcılarımız, genellikle güçsüzlük, halsizlik ve takatsizlikten yakınmaktadırlar.

Ayrıca bizim gözlemediğimiz bir diğer gözlemimiz bir katılımcımızın ellerinde yoğun titreme olduğudur. Kanaatimizce 'parkinson' diye adlandırılan bu titreme hastalığı yaşlılarda yaygındır. Katılımcımıza ellerindeki titremenin kendisine zorluk yaşatıp yaşatmadığını sorduk. Katılımcımız, özellikle yemek yerken ya da herhangi sıvı bir gıda tüketirken ellerinin sürekli titremesinin yemeği dökme ve yeterince yiyeme gibi sorunlara yol açtığını belirtmiştir. Gözlemlerimiz de bunu doğrulamıştır.

Yaşlılar için olası bir diğer tehlike, kaza geçirmedir. Yaşlılıkla bilişsel fonksiyonların azalması, bazı durumlarda yanlış hareketler yapıp kazalar geçirmelerine neden olabilmektedir. Bu kazaların başında, düşmeler gelmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda yaşlılarda kaza risklerinin, 65 yaşından 80 yaşına kadar iki kat arttığı, düşmelerin %36'sının kırıklarla sonlandığı belirtilmektedir (Arpacı, 2012: 64).

Bunların yanı sıra yaşlı kadınların ilerleyen yaşlarında dişlerinin çoğunu kaybetmeleri, kendilerine hitap eden elbise bulmakta zorlanmaları (Arpacı, 2012: 71), televizyon, bilgisayar ya da yeni teknoloji çamaşır makineleri gibi aletleri kullanamamaları, okuma yazmaları olmadığından kötü niyetli kişiler tarafından kolayca kandırılabilmesi mümkündür. Ayrıca sosyal hayata ilişkin gündelik işlerden veya resmi süreçlerden (elektrik parası ödeme, ATM cihazından para çekme gibi) habersiz olmaları gibi durumlar da onları kimi sorunlarla karşı karşıya getirebilir.

Bu bağlamda katılımcılarımızın her ikisi de okuma yazma bilmediklerini, telefon kullanamadıklarını, imza atamadıklarını onun yere mühür kullandıklarını ama paraları hesaplamayı bildiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla

katılımcılarımızın kurum dışı toplumsal hayatta sosyal süreçlere dâhil olabilmeleri için gerekli altyapıyı taşıyamadıklarını rahatlıkla belirtebiliriz.

5. Sonuç ve Öneriler

Çalışmamızın kuramsal altyapısı, yaşlıların sosyal ilişkiler süreci içerisinde görünümünü açıklamayı ve anlamayı amaç edinen, kopma kuramı, aktivite kuramı ve süreklilik kuramı gibi sosyal psikolojik ve sosyo-gerontolojik kuramlar kapsamında şekillendirilmiştir. Ayrıca çalışma kapsamında yaşlı/yaşlılık sorunları; emeklilik, yaşlılık sürecinde sosyal rollerin değişimi, aile şekilleri, eşler arasındaki sorunlar, dul kalma, yalnızlık hissi ve toplumsal süreçlerden izole olma durumları, kurumsal bakım hizmeti veren huzurevleri, bakımevleri gibi mekânlar ve yaşlılar, yaşlı istismarı ve ihmali, yaşlılık döneminde karşılaşılan psikolojik sorunlar, yaşlı intiharları, yaşlıların ölüm algısı ve yas eğilimi gibi başlıklar toplumsal cinsiyet temelinde “kadın yaşlılığı” açısından analiz edilmiştir.

Yaşlılık ve kadın yaşlılığı konusunun sosyolojik anlamda önemine dikkat çekmek için, makro düzeydeki istatistiklere göz atmak gerekir. Bu bağlamda araştırmalara göre dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Buna bağlı olarak Türkiye nüfusunda da yaşlıların giderek daha fazla bir yer teşkil ettiği belirtilmektedir. Bu bağlamda Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre; 2013 yılında Türkiye’de yaşlı nüfusunun toplam nüfusa oranı, %7,7’ye yükselmiştir. Ayrıca aynı verilere göre bu oranın, 2023 yılında %10,2’ye, 2075 yılında %27,7’ye yükselmesi tahmin edilmektedir. Birleşmiş Milletler kriterlerine göre, bir ülkenin toplam nüfusu içinde yaşlı nüfus oranı %8-10 arasında ise, o ülke; ‘yaşlı’, %10 ve üzerinde ise o ülke, ‘çok yaşlı’ olarak nitelendirilir. Bu bağlamda TÜİK verilerine göre, ülkemizin 2023 yılından itibaren çok yaşlı ülkeler kategorisi arasına girmesi tahmin edilmektedir.

Kadın yaşlılığının toplumsal yapıda giderek daha geniş bir yer kapladığı istatistikî verilerde de görülür. Bu bağlamda, 2013 yılı TÜİK verilerine göre ülkemizde, 65 yaş üzeri her 100 kadına karşılık, 76,9 erkek düşmektedir. Ayrıca obezite oranının, kadınlarda erkeklere oranla iki kat fazla olduğu ve bayanlarda tütün mamulü kullanımının erkek yaşlıların 1/8 i kadar olduğu belirtilmektedir. Yaşlı kadın nüfusunun, yaşlı erkek nüfusa göre daha yoksul ve muhtaç olduğu, yaşlı kadın nüfusunun, erkek nüfusa oranla kendilerini daha mutsuz hissettikleri gibi istatistikler de toplumumuz kadın yaşlılığının genel çerçevesini çizmeye yardımcı olmaktadır.

Yaşlı kadınların sorunları yaşlılık olgusunun devingen ve karmaşık sosyal ve bireysel süreçleri içermesinden dolayı kompleks bir yapıdadır ve çözülebilmesi için belli başlı faktörlerin aynı anda bulunması gerektirir. Bu bağlamda yaşlı kadınların sorunlarının çözümü için, önerileri toplumsal ve bireysel olarak

ayırarak daha pratik olacaktır. Bu bağlamda; yaşlı kadınlara yönelik devlet desteğinin sağlanması toplumsal açıdan önemli bir koşuttur. Yaşlı kadınların maddi güvenceleri ve maaşlarının iyileştirilmesi, sosyal güvenlik haklarının genişletilmesi, kamu kurum ve kuruluşlarında yaşlı kadınlara yönelik farkındalığın ve önceliğın artırılması gibi öneriler, yaşlılık sorunlarına toplumsal çözümde resmi/devlet mekanizması tarafından alınacak önlemlerden bazılarıdır.

Ayrıca yaşlılık dönemi sorunlarının çözümünde, en kapsamlı ve en gerekli koşullardan biri; yaşlılık sorunlarının çözümüne interdisipliner bir yaklaşım benimseyen “Toplum Temelli” yaklaşımdır. Bu bağlamda yaşlılık olgusu, sosyal süreçlerin içerisine dâhil edilmeli, yerel birimlerde yaşlı sorunlarının tedavisi sağlanmalıdır. Bu bağlamda, yaşlılık ve yaşlı sorunlara çözüm bulma; sorumluluğu tamamen herhangi bir kuruma (devlete gibi) bırakılmamalı, eğitim, bilgilendirme, kitle iletişim araçlarını aktif kullanma gibi yöntemlerle yaşlılığa ve yaşlılığa ilişkin sorunlara dair farkındalık artırılmalıdır. (Aközer ve diğ., 2011: 235-236). Bu yolla özellikle yaşlı kadınların karşılaştığı zor durumlara karşı bilinç ve toplumsal tepki ve dayanışma sağlanabilir. Toplum temelli çözüm süreci, aynı zamanda yaşlı kadınlara işlevsel ve sembolik değerlerini iade etme noktasında da fayda sağlayabilir.

Ülkemiz gibi yaşlı kadınlar geleneksel toplum yapısının izlerinin görüldüğü toplumsal yapılarda kadınların en büyük sorunları toplumsal süreçlere katılmama durumudur. Bu noktada mülakat sırasında gördüğümüz katılımcılarımızın, yaşamlarının neredeyse tamamını evde, bahçede geçirdikleri, okuma yazma bilmedikleri, ‘neyin nasıl yapılacağını bilemedikleri’ gözlemlenmiş, bu görevleri de erkeklerin üstlendiğini, kendilerinin sadece evde gelişen durumlardan sorumlu olarak yaşlandıklarını belirtmişler. Böyle bir yetişkinlik süreci sonunda, ‘yalnız kalan’ ve ‘yaşlanan kadın’ ihtiyaçlarını gidermek için toplumsal süreçlere dahil olamamaktadır. Bu noktada bir katılımcımızın, “*Yemek yapmak için pazara çıkmam, pazara gitmek için de otobüse binmek lazım. Otobüse binemiyorum ben, otobüs tabelalarını okuyamıyorum. Bir iki defa orada bulanıklara soruyorum ama her zaman da soramazsın. Allah korusun, yanlış yere gitsem ne olacak.*”, ifadeleri günümüz yaşlı kadınların toplumsal süreçler karşısındaki durumlarını yansıtır niteliktedir (M. K. 1944 d.).

Ayrıca özellikle yaşlı kadınlara yönelik istismar ve ihmalin toplumsal süreçlerde onaylanmaması, bu gibi durumların oluşmasını engellemek için gerekli hukuki altyapıların oluşturulması ve güvence sağlanması, istismarların genelde gizlendiği bilinmesine rağmen, gelişmiş bir toplumsal bilinçle önlenmeye çalışılması gerekir.

Yaşlılara yönelik bakım hizmeti veren, huzurevi, bakımevi gibi kurumların imkânlarının geliştirilmesi ve bu gibi kurumlara ulaşabilen yaşlı sayısının artırılması gerekmektedir. Ayrıca bakım kurumlarında çalışanlarında, yaşlılık bakımı noktasındaki bilinç düzeyi de sorunların çözümü noktasında oldukça önemli yer tutar. Yaşlılığın fiziksel ve ruhsal sorunlarını bilme, empati kurma ve önemseme ve ilgilenme, bakım kurumlarında çalışanlarda olması gereken temel tutumlardandır. Kurum çalışanlarının, kurumun mekânsal ve fiziksel yapıyla bir bütün halinde, yaşlılara hizmet noktasında çalışması da gerektirmektedir.

Bu anlamda, huzurevi ve bakımevi gibi kurumlar, yıllar boyu aile birkaç kişi ile birlikte birincil ilişkiler çerçevesinde aile hayatı yaşamış kişiler olduğundan, kurumsal bir mekanizmaya ve onun normlarına uyum süreci göz önüne alınarak uygulamalar yapılmalıdır. Yaşlılara hizmet veren kurumlar, sadece beslenme ve barınma hizmeti vermeyip, aynı zamanda sosyal ve psikolojik olarak da tatmin etme mekanizma işlevleri verme amacıyla vizyon geliştirse, bakımevlerinde kalan yaşlı sorunlarının tamamına yakınının çözülebileceği öngörülmektedir. Bu anlamda, binaların çok yüksek olmaması ve iç tasarımlarının yaşlılara uygun şekilde dizayn edilmiş olması, kazalara neden olabilecek yapısal etmenlerin en az seviyeye indirilmesi, yaşlılara yönelik spor faaliyetleri, tavla briç gibi oyun imkânlarının bulunması, geniş bahçe ve doğal ortamla iç içe olmaların sağlanması önerilen koşullar arasındadır (Arpacı, 2012: 492).

Ayrıca, odaların cinsiyet gruplarına hitap eder şekilde tasarlanması, vakit geçirilebilecek düzeyde küçük uğraşların özellikle kadınlara sağlanması gerekir. Kurum çalışanlarının, kadınların duygu durumuna karşı empati kurmaları, onları devamlı olumlu yönde güdülemeleri de gerekmektedir.

Depresyon, intihar ve diğer ruhsal sorunlar ve onlarla baş etmeye ilişkin, gördüğümüz kadın katılımcılarımızın yüksek oranda ‘manevi duygulardan’ beslendikleri tespit edilmiştir. Katılımcılarımız, İslam’da tevekkül olarak bilinen, kendilerinin elinde bulunmayan durumlarda Allah’a sığındıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılarımızın her ikisi, düzenli olarak namazlarını kıldıklarını, sık sık ‘imanlı’ olarak ölebilmek için dua ettiklerini, sağlık sorunları nedeniyle oruçlarını tutamadıklarını ancak karşılığını verip, teravîh namazlarını da kıldıklarını belirtirler. Dolayısıyla, kadın yaşlılığının ve kurumda kalmanın getirdiği sorunlara karşı, katılımcılarımızın maneviyat ve inanç temelli bir takım takındıkları ve sorunlardan bu şekilde kurtulmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, ülkemiz özelinde yaşlı kadınlarda görülen, depresyon eğilimi, ruhsal bozukluklar, sosyal iletişim bozukluğu, maddi, manevi istismar ve ihmal, yalnızlık, eğitim oranının düşüklüğü, intihar eğilimi gibi sorunların birçoğu aslında kadınların yetişkinlik döneminde karşılaştıkları ya da bu dönemlerinin

beslediği sorunlar olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda, yetişkinlik döneminde yeterli düzeyde sosyal altyapıya, okuma yazma ve hayatı kavrama yetisine sahip olamayan kadınlar; yaşlılıkta bu 'hazırsızlığın' sorunlarını çekebilmektedir.

Ayrıca yine, yetişkinlik döneminde kadın sorunlarını belirleyen 'kimlik ve etnisite' gibi olgularda yaşlılık döneminde, 'itilmiş' duygusunu besleyebilir. Bu bağlamda, toplumsal yapıda ötekileştirilen 'kimliğe' sahip olan 'farklı kadınların' yaşlılık sürelerinin de sorunlu olabileceği aşikârdır. Dolayısıyla yaşlı kadın sorunlarının temelinde toplumsal yapının tarihsel süreç içerisinde geliştirdiği dinamikler etkili konumundadır. Ülkemiz özelinde, 'ataerkil' toplum yapısının, geleneksel toplum yapısından modern topluma geçişiyle birlikte yaşanan değişim sonucu, geleneksel toplumun dinamikleriyle 'yaşlanan' günümüz yaşlı kadınları, modern topluma uyum sağlamada oldukça zorlandıkları belirtilmiş, yapmış olduğumuz mülakat çalışmamızda da görülmüştür.

Çalışmamız kapsamında günümüzde yaşlı kadınların sorunlarını; cinsiyete bağlı sorunlar, emeklilik, aile yapısındaki değişimler, yalnızlık, eşler arasında yaşanan sorunlar, dul kalma ve dulluk, sosyal güvenlik politikaları, huzurevi gibi kurumsal bakım hizmeti veren yerlerle bağlantılı sorunlar, yaşlı istismarı ve ihmali, ruh sağlığı, intihar, ölüm, yas tutma, sağlık sorunları ve diğer uyum sorunları gibi başlıklar altında incelemeye çalıştık. Bu bağlamda, yaşlı kadınların sorunlarının farklı alanlarda, olduğu ve dolayısıyla çözümlerinin de çok yönlü ve inter disiplinler yöntemlerle olması gerektiği belirtilebilir.

Toplum temelli bir yaklaşım ile yaşlı kadınların modern süreçlere ve sosyal iletişim katılmalarına engel teşkil eden handikapları yine sosyal süreçlerle çözmeye çalışmak, yaşlı kadınların sorunlarını tek bir kuruma indirgemekten daha başarılı bir sonuç verecektir. Ülkemizde kadınların sadece yaşlılıkta değil gençlik ve yetişkinlik döneminde de bu sorunların birçoğunu yaşadıkları ve kadına karşı şiddet ve istismar gibi eğilimlerin yüksek olduğu da düşünülürse, yaşlılık sorunların belki de en patolojik kısmını kadın yaşlılığının oluşturabileceği görülecektir. Bu bağlamda toplum temelli çözüm metodunun sadece yaşlılara yönelik değil, genel itibariyle kadınlara yönelik olması, bu sebeple kadınların sağlıklı bir yetişkinlik dönemi geçirmelerini sağlayarak yaşlılığa hazırlamak da üst düzey önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adak, Özçelik Nurşen, “Yaşlıların Gayri Resmi Bakıcıları: Kadınlar”, *Aile ve Toplum Dergisi*, Sayı:6, Ekim-Aralık 2003.
- Akın, Ayşe, “Toplumsal Cinsiyet Ve Kadın”, *Yaşlı Sağlığı Sorunlar ve Çözümler*, Editörler: Dilek Aslan, Melikşah Ertem, Hasuder Yay., İstanbul 2012.
- Akın, Özlem Erdem, “Yetişkinlik ve Yaşlılıkta Ruh Sağlığı”, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*, Editörler: Hasan Bacanlı, Şerife Işık Terzi, Açılım Kitap, İstanbul 2012.
- Aközer, Mehmet ve diğ., *Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler*, T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2011.
- Arpacı, Fatma, Eroy, Ali Fuat, “Yaşlı Bakımı ve Yaşlılıkta Sağlıklı Beslenme”, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*, Editörler: Hasan Bacanlı, Şerife Işık Terzi, Açılım Kitap, İstanbul 2012.
- Arpacı, Fatma, *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Ankara 2005.
- Baran, Aylin Görgün, *Yaşlı ve Aile İlişkileri Ankara Örneği*, T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara 2005.
- Canatan Ayşe, “Yaşlı ve Yaşlanma”, *Sosyoloji*, John J. Macionis, Çev.: Vildan Akan, Nobel Yay., Ankara 2012.
- Canatan, Ayşe, “Yaşlılar ve Toplum”, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi Psikolojisi*, Editörler: Hasan Bacanlı, Şerife Işık Terzi, Açılım Kitap, İstanbul 2012.
- Durak, Mithat, “Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim”, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*, Editörler: Hasan Bacanlı, Şerife Terzi, Açılım Kitap, İstanbul 2012.
- Duyan, Gülsüm Çamur, “Yaşlı İstismarı”, *Psikolojik Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*, Editörler: KurtmanErsanlı, Melek Kalkan, Pegem Akademi Yay., Ankara 2008.
- Gökçe, Yeşim, “Yaşlanan Dünya ve Yaşlanan İnsan”, *Birinci Basamak İçin Temel Geriatri*, Ankara Tabip Odası, Türk Geriatri Derneği ve Pratisyen Hekimlik Derneği, Algi Tanıtım, Ankara 2012.
- Hablemitoğlu, Şengül, Özmete, Emine, *Yaşlı Refahı: Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*, Kilit Yay., Ankara 2010.
- İlgar, Lütfü, “Yaşlılık Dönemi Sosyal Özellikleri ve Serbest Zaman Etkinlikleri”, *Psikolojik Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*, Editörler: Kurtman Ersanlı, Melek Kalkan, Pegem Akademi Yay., Ankara 2008.
- Kaya, Burhanettin, “Yaşlılık ve Depresyon: Tanı Ve Değerlendirme”, *Geriatri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, 1999.
- Kaygusuz, Canani, “Yaşlılık Kuramları”, *Psikolojik Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*, Editörler: Kurtman Ersanlı, Melek Kalkan, Pegem Akademi Yay., Ankara 2008.

Kumtepe, Halit, Özgüney, Merih, ve diğ., *Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Huzurevine Yerleşme Nedenleri ve Huzurevi Yaşamına İlişkin Algıları*, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2013.

Lehr, Ursula, *Yaşlanmanın Psikolojisi*, Bilimsel ve Teknik Yay. Çeviri Vakfı, Çev.:Neylan Eryar, İstanbul 1994.

Mandıracıoğlu, Aliye, “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlıların Demografik Özellikleri”, *Ege Tıp Dergisi*, Sayı: 48, Ek:3, 2010.

Öz, Fatma, “Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden Geçirme”, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kriz Dergisi*, Sayı:10/2, 1992.

Palábıyıkoglu, R., Haran, S., ve diğ., “Yaşlılarda Depresyon ve Yaşam Doyumu”, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kriz Dergisi*, Sayı: 1, Ek:1, 1992.

Punch, Keith F., *Sosyal Araştırmalara Giriş*, Çev.: Dursun Bayrak ve diğ., Siyasal Kitabevi, Ankara 2005.

Saygılı Sefa, *Yaşlılık Psikolojisi*, Elit Kültür Yay., İstanbul 2011.

Tanhan, Fuat, “Ölüm ve Yas Danışmanlığı”, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*, Editörler: Hasan Bacanlı, Şerife Işık Terzi, Açılım Kitap, İstanbul 2012.

Terakye, Gülsen, Güner, Perihan, “Kriz Potansiyeli Taşıyan Bir Dönem: Yaşlılık”, *IV. Sosyal Psikiyatri Sempozyumu Bildirisi ve Kriz Dergisi*, Sayı: 5/2, 1992.

Tufan, İsmail, *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*, Aykırı Yayıncılık, İstanbul 2012.

Tufan, İsmail, *I. Türkiye Yaşlılık Raporu*, Gero Yay., Antalya 2007.

Tufan, İsmail, *Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak*, Anahtar Kitaplar Yay., İstanbul 2003.

Wallace, Ruth A., Wolf Alison, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev.: Leyla Elburuz, M. Rami Ayas, Doğu Batı Yay., Ankara 2012.